

MASTER'S THESIS

Modernisering Strafvordering: verbetering inscherpen van de rechter?

Schuts-Hellendoorn, C.N.

Award date:

2023

Awarding institution:

Department of Public Law

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 08. Sep. 2024

Open Universiteit
www.ou.nl

Modernisering Strafvordering: verbetering inscherpen van de rechter?

Cursuscode: RM9906222311M

Student: C.N. Schuts-Hellendoorn

Studentnummer: 838680334

Naam begeleider: Prof. mr. dr. W.H.B. Dreissen

Naam examiner: Prof. Dr. Mr. D. Abels

Aantal woorden: 13.993

Datum: 1 juli 2023

Inhoud

1. Inleiding	3
1.1. Aanleiding	3
1.2. Vraagstelling	4
1.3. Afbakening	5
1.4. Onderzoeksmethode	5
1.5. Opzet scriptie	5
2. Inscherpingsfunctie	6
Hoofdstuk 3 Huidige wetgeving en regelgeving	8
3.1. Bewijsmotiveringsvoorschriften	8
3.1.1. Bewijsbeslissing met redenen omkleed	8
3.1.2. Vermelding inhoud van de bewijsmiddelen	8
3.1.3. Redengevendheid van feiten en omstandigheden	9
3.1.4. Motiveren bij gebruik van bepaalde bewijsmiddelen	11
3.1.5. Uitdrukkelijk onderbouwde standpunten	12
3.2. Omvang motiveringsplicht	13
4. Promis	16
4.1. Promis	16
4.1.1. Model voor bewijs- en strafmotivering	17
4.1.2. Beoordeling door Hoge Raad	18
4.1.3. Landelijke invoering	19
4.2. Omvang motiveringsplicht	20
5. Modernisering Wetboek van Strafvordering	22
5.1 De nieuwe voorschriften	22
5.1.1. Bewijsbeslissingen met redenen omkleed	23
5.1.2. Vermelding van redengevende feiten en omstandigheden	24
5.1.3. Uitdrukkelijk voorgedragen standpunten	25
5.1.4. Bijzondere bewijsmiddelen	26
5.2 Omvang van de motiveringsplicht	27
6. Conclusie	30
6.1. Beantwoording deelvragen:	30
6.1.1. Inscherpingsfunctie	30

6.1.2. De motiveringsplicht in de huidige bewijsvoorschriften	30
6.1.3 De motiveringsplicht in Promisvonnissen	31
6.1.4. De motiveringsplicht in het wetsvoorstel Modernisering Wetboek van Strafvordering	31
6.2. De inscherpingsplicht vergeleken.....	32
6.3 Conclusie.....	34
De eindconclusie en het antwoord op mijn hoofdvraag is dan ook dat in het wetsvoorstel de inscherpingsfunctie van de bewijsmotivering iets beter tot zijn recht komt in vergelijking tot de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften (al is dit wel afhankelijk van de inkleding van artikel 4.3.24 Wetsvoorstel), maar niet in vergelijking tot de eisen die aan het Promisvonnis worden gesteld.....	35
Literatuurlijst.....	36
Jurisprudentielijst.....	38

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In het strafrecht is sprake van spanning tussen de bescherming van de rechten van het individu en het algemene belang van de handhaving van de rechtsorde.¹ Het oordeel van de rechter houdt dan ook een beslissing in over een conflict waarin hij moet beslissen of de overheid een sanctie moet opleggen en of de overheid conform de regels heeft gehandeld. Dat oordeel kan verstrekkende gevolgen hebben voor partijen. Zo kan het individu een gevangenisstraf krijgen, wat een inbreuk maakt op zijn grondrechten.² Vanwege die verstrekkende gevolgen is het van belang dat het oordeel wordt gelegitimeerd, zodat het oordeel aanvaardbaar is voor partijen en de samenleving en niet slechts een machtswoord van de rechter is. Die aanvaarding draagt vervolgens bij aan het vertrouwen in de rechtspraak en de strafrechtspleging als geheel.³

Aspecten als onafhankelijkheid van de rechter, legaliteit van het overheidsoptreden en openbaarheid van het proces zijn belangrijk voor legitimering. Wanneer niet aan deze aspecten is voldaan, kan de indruk worden gewekt dat het oordeel niet op goede gronden tot stand is gekomen. De aanvaarding van het oordeel als juist wordt voornamelijk bepaald door de argumentatie van dat oordeel. Ook bij een openbare zitting kan sprake zijn van valse verklaringen of onjuiste interpretaties door een rechter. Een goede afweging van alle relevante aspecten met betrekking tot de beslissing komt die beslissing gezag toe. Dat deze afweging is gemaakt blijkt uit de motivering. Hoewel de motivering niet als enige factor bijdraagt aan de legitimering, is het wel de meest bepalende. Zonder de motivering hebben andere factoren geen betekenis, aangezien juist uit de motivering blijkt dat aan die overige legitimerende factoren recht is gedaan.⁴ Het belang van motiveren is dus de bijdrage aan de noodzakelijke legitimering van het vonnis.⁵

Motiveren kan worden omschreven als het afleggen van verantwoording van gemaakte beslissingen en inzicht geven in de daarbijbehorende gedachtegang.⁶ Motiveren geeft dus inzicht in iemands gedachtegang. Een motivering geeft aan welke aspecten zijn meegenomen en afgewogen bij de oordeelsvorming en geeft zo uitleg aan de beslissing. Een motivering heeft drie functies: een controlefunctie, een explicatiefunctie en een inscherpingsfunctie.⁷ De controlefunctie geeft aan dat door motiveren controle mogelijk is op de juistheid van het oordeel door de appel- of cassatierechter.⁸ De explicatiefunctie houdt in dat motiveren zorgt voor een begrijpelijke uitleg van het oordeel aan de betrokken partijen en de samenleving.⁹ De inscherpingsfunctie zorgt ervoor dat een rechter geconfronteerd wordt met de te beantwoorden vragen en zich daarbij bewust wordt van beslissingen die hij neemt. Dit komt de kwaliteit van het vonnis en de waarheidsvinding ten goede. De rechter wordt

¹ Dreissen 2007, p. 376.

² Corstens 2021, p. 937.

³ Dreissen 2007, p. 375.

⁴ Dreissen 2007, p. 390.

⁵ Dreissen 2007, p. 391.

⁶ De Poorter en Van Roosmalen 2009, p. 13.

⁷ Dreissen 2007, p. 392.

⁸ Corstens 2021, p. 939–940.

⁹ Corstens 2021, p. 939.

immers gedwongen elk detail van de bewezenverklaring na te gaan en te bezien of deze daadwerkelijk wordt ondersteund door betrouwbaar bewijs.¹⁰

Hoe belangrijk motiveren ook is, de motiveringsverplicht is in de huidige wet beperkt, mede door de ruime uitleg van de Hoge Raad.¹¹ Zo geldt in veel gevallen een uitzondering op de motiveringsplicht, waardoor het niet nodig is de bewezenverklaring te onderbouwen met redengevende feiten en omstandigheden uit de gebezigde bewijsmiddelen. In die gevallen waarin zo'n uitzondering geldt maar de rechter toch de bewezenverklaring onderbouwt met redengevende feiten en omstandigheden, doet hij dat omdat hij de werkwijze van het zogenaamde Promisvonnissen volgt.

Het Project motiveringsverbeteringen in strafvonnissen (Promis) is gestart door de rechterlijke macht om tegemoet te komen aan de roep vanuit de maatschappij om begrijpelijke, heldere en controleerbare beslissingen.¹² In een Promisvonnissen zijn de redengevende feiten en omstandigheden samengevat en worden in een logisch verhaal met elkaar verbonden.¹³

Sinds 2014 wordt gewerkt aan de modernisering van het WvSv met als doel "te komen tot een toekomstbestendig, voor professionals en burgers toegankelijk en in de praktijk werkbaar wetboek dat voorziet in een evenwichtig stelsel van rechtswaarborgen".¹⁴ De wijzigingen moeten een verbetering opleveren van de kwaliteit van de bestaande strafrechtspiegeling.¹⁵

1.2. Vraagstelling

Met de ontwikkeling van het Promisvonnissen is de motiveringsplicht gewijzigd. Maar ook de modernisering van het WvSv zal wellicht wijzigingen meebrengen voor de motiveringsplicht. Zoals al besproken heeft een motivering drie functies, waaronder de inscherpingsfunctie. De inscherpingsfunctie is belangrijk voor een kwalitatief goede beslissing en waarheidsvinding. De vraag is hoe deze functie zich verhoudt ten opzichte van de huidige voorschriften en het Promisvonnissen. En levert het wetsvoorstel een verbetering op voor deze inscherpingsfunctie? De hoofdvraag die ik in deze scriptie wil beantwoorden is dan ook: *Zijn de voorschriften met betrekking tot de bewijsmotivering zoals opgenomen in het wetsvoorstel tot vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering in vergelijking tot de huidige motiveringsvoorschriften en de motiveringseisen die worden gesteld aan de zogeheten Promisvonnissen een verbetering in het licht van de functies die de motivering wordt geacht te vervullen, specifiek de inscherpingsfunctie?*

Daarbij hanteer ik de volgende deelvragen:

- Wat is de inscherpingsfunctie en waarom is deze van belang?
- Wat zijn de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en wat is in die voorschriften de omvang van de motiveringsplicht?
- Wat is Promis en wat is bij Promis de omvang van de motiveringsplicht?

¹⁰ Cortens 2005, p. 1733

¹¹ Dreissen 2007, p. 407.

¹² Sterk en Ficq 2008, paragraaf 3.

¹³ Vellinga-Schootstra 2008, p. 161.

¹⁴ *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, 278, p. 1.

¹⁵ *Kamerstukken II* 2015/16, 29279, 278, p. 1.

- Wat zijn de bewijsmotiveringsvoorschriften in het wetsvoorstel Modernisering Wetboek van Strafvordering en wat is in die voorschriften de omvang van de motiveringsplicht?

1.3. Afbakening

Ik beperk mij in deze scriptie tot de bewijsmotivering van het vonnis en laat de strafmotivering buiten beschouwing.

Verder beperk ik mij tot de Promis-werkwijze voor de vonnissen van de rechtbanken en bespreek daarom niet de Promis-werkwijze voor de arresten van de gerechtshoven. Er worden immers veel meer vonnissen door de rechtbanken gewezen dan arresten door de gerechtshoven. Daarnaast is het verschil tussen een vonnis en een arrest (de weergave en reactie op het vonnis in eerste aanleg) relatief makkelijk in te passen in de werkwijze voor het vonnis.¹⁶

1.4. Onderzoeksmethode

Om de hoofdvraag en deelvragen te kunnen beantwoorden zal ik me toelekken op het onderzoeken van literatuur, wetgeving en jurisprudentie.

1.5. Opzet scriptie

Als eerste zal ik de inscherpingsfunctie bespreken en waarom deze belangrijk is voor de kwaliteit van het vonnis voor wat betreft de bewezenverklaring. In hoofdstuk 3 zal ik ingaan op de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften. Ik zal de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en de omvang van deze bewijsmotiveringsvoorschriften bespreken. Hetzelfde zal ik doen voor het Promisvonnis en het wetsvoorstel in respectievelijk hoofdstuk 4 en 5. In hoofdstuk 6 zal ik de deelvragen beantwoorden om tot slot te komen tot het antwoord op de hoofdvraag of bewijsmotiveringsvoorschriften in het wetsvoorstel een verbetering met betrekking tot de inscherpingsfunctie opleveren ten opzichte van de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en de Promisvonnissen.

¹⁶ Promis- De Best Practice 2008, p. 6.

2. Inscherpingsfunctie

De inscherpingsfunctie kan worden omschreven als een middel van zelfcontrole. De rechter controleert zichzelf of zijn oordeel is gebaseerd op redengevende en betrouwbare feiten en omstandigheden die volgen uit wettige bewijsmiddelen.¹⁷ De inscherpingsfunctie heeft tot doel de rechter zich bewust te laten worden van beslissingen die hij moet nemen op de vragen uit artikelen 348 en 350 Sv (deze scriptie beperkt zich tot de vragen van artikel 350 Sv) en alle relevante aspecten die daarbij een rol spelen. Het doel van de functie is duidelijk. Maar waarom is deze functie zo belangrijk?

Het belang van de inscherpingsfunctie zit hem in de bewustwording van de rechter over de te nemen beslissingen en alle relevante feiten en omstandigheden die daarbij een rol spelen. Wanneer van de rechter alleen wordt verlangd dat hij een beslissing neemt zonder deze te motiveren, kan hij volstaan met de conclusie van zijn beraadslagingen. Er blijkt dan niet uit het vonnis of de rechter alle relevante feiten en omstandigheden heeft meegewogen. Door zijn oordeel te motiveren moet de rechter niet alleen instaan voor juistheid van zijn oordeel, maar ook voor juistheid van zijn gedachtegang.¹⁸ Door het op schrift stellen wordt de rechter gedwongen na te denken over de juistheid van zijn redentatie, wat de kwaliteit van het oordeel ten goede komt. Hiervoor zijn vier argumenten aan te voeren.

De eerste is dat door het motiveren van zijn oordeel, de rechter relevante en irrelevante feiten en omstandigheden ordent en weegt. De rechter wordt zich hierdoor bewust van welke feiten en omstandigheden tot zijn oordeel hebben geleid. Daarbij zorgt de ordening en afweging ervoor dat de rechter controleert of hij op grond van relevante feiten en omstandigheden tot dit oordeel is gekomen. Ook wordt de rechter door het opschrijven van de motivering gedwongen bewust na te gaan of elk onderdeel van de tenlastelegging is bewezen. Daarnaast wordt de rechter bij het ordenen en afwegen van de feiten gedwongen zich af te vragen waarom dit feit relevant en betrouwbaar is en een ander niet en op grond waarvan. Uit welke feiten en omstandigheden volgt zijn conclusie dat iets betrouwbaar of relevant is?¹⁹ Motiveren dwingt de rechter om na te gaan hoe het bewijs in elkaar steekt.²⁰ Door te motiveren kan de rechter eventuele leemtes en subjectieve elementen onderkennen en uitsluiten.

Als tweede zorgt de inscherpingsfunctie ervoor dat de rechter zich bewust is van het feit dat hij als enige verantwoordelijk is voor het oordeel. Zijn oordeel heeft gevolgen voor de verdachte en samenleving. De verdachte kan tot gevangenisstraf worden veroordeeld of juist worden vrijgesproken. In beide gevallen heeft de uitleg die de rechter aan de feiten geeft, mogelijk een effect op andere (toekomstige) zaken. Door het motiveren van zijn oordeel wordt de rechter zich bewust van zijn beslissingen en dat hij verantwoordelijk is voor het oordeel en de gevolgen daarvan. De rechter moet daarbij, zoals blijkt uit artikel 338 Sv, zelf de overtuiging hebben dat de verdachte ook daadwerkelijk het tenlastegelegde heeft begaan.²¹ De rechter is namelijk onafhankelijk en niemand kan hem vertellen welke oordelen hij moet vellen zolang hij zich aan het recht houdt.²² Zijn overtuiging moet volgen uit de

¹⁷ Buruma 2005, p. 72; *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1057 (MvT).

¹⁸ Dreissen 2007, p. 395.

¹⁹ Corstens 2021, p. 796.

²⁰ Israël 2006, p. 195.

²¹ Groenhuijssen en Knigge 1999, paragraaf 2.1; Keulen en Knigge 2016, p.2.

²² Keulen en Knigge 2016, p. 136.

relevante feiten en omstandigheden die ter terechtzitting zijn aangedragen.²³ Zo mag de rechter daarbij niet zonder meer uitgaan van een door een deskundige tijdens de terechtzitting aangedragen deskundigenverklaring. De rechter moet zelf zijn eigen oordeel vormen. Hij moet nagaan of hij zelf dat oordeel heeft gevormd op grond van de bewijsmiddelen. De rechter moet op grond van alle aangedragen informatie tot een eigen conclusie zijn gekomen. Als de rechter tot dezelfde conclusie komt als anderen, moet hij in zijn motivering aangeven waarom hij tot dezelfde conclusie is gekomen. Uit de motivering moet blijken dat de rechter het bewijsmateriaal, of dit nu een getuigenverklaring, deskundigenverklaring of een proces-verbaal is, zelfstandig heeft beoordeeld en vervolgens in zijn oordeel heeft meegewogen.²⁴

De inscherpingsfunctie kan, als derde, bijdragen aan een actievere houding van de rechter ten opzichte van de opsporingsresultaten. De rechter weet dat hij, als verantwoordelijke, na het onderzoek ter terechtzitting zijn oordeel moet verantwoorden en daarbij moet nagaan of zijn oordeel logisch volgt uit de relevante feiten en omstandigheden of alle elementen van de tenlastelegging zijn bewezen of niet.²⁵ Omdat de rechter weet dat hij zijn gedachtengang moet formuleren, houdt hij daarmee rekening bij het vormen van zijn voorlopige oordeel bij het onderzoek ter terechtzitting. Hij beseft tijdens de zitting dat hij alles moet kunnen staven aan de hand van relevante feiten en omstandigheden en daarvan dus een zo compleet mogelijk beeld moet hebben. Dit kan leiden tot een actievere houding van de rechter bij het beoordelen van de opsporingsresultaten.²⁶ De rechter die meent dat hij onvoldoende bewijsmiddelen heeft om een beslissing te kunnen nemen, kan op grond van de artikelen 310, 315, 316, 317 en 318 Sv nader onderzoek laten instellen als hij denkt zo wel voldoende bewijsmateriaal te vergaren.²⁷ Dit zorgt ervoor dat de rechter alle relevante feiten en omstandigheden verkrijgt om te kunnen oordelen dat het tenlastegelegde naar alle waarschijnlijkheid is begaan of niet. Dit draagt ook weer bij aan een betere waarheidsvinding (en dus een vollediger vonnis).

Als vierde is te noemen dat de inscherpingsfunctie een aanvulling op de controlefunctie is. De bewijsvoorschriften leveren alleen een minimumgarantie op waaraan de bewezenverklaring moet voldoen. Die voorschriften laten in de concrete strafzaak de rechter nog steeds veel ruimte bij de beoordeling van de bewijswaarde van bewijsmiddelen. De motiveringsplicht beperkt de rechter in die vrijheid. Uit zijn motivering moet blijken dat de bewijsmiddelen zijn oordeel ondersteunen.²⁸ Doordat het oordeel is gemotiveerd, kan de hogere rechter nagaan of de gedachtegang voor het oordeel inderdaad steunt op de gebezigde bewijsmiddelen. De inscherpingsfunctie speelt dus een belangrijke rol voor de kwaliteit van het vonnis.

²³ Corstens 2021, p. 799.

²⁴ Dreissen 2007, p. 396.

²⁵ Buruma 2005, p. 76; Corstens 2021, p. 939.

²⁶ Corstens 2005, p. 1733.

²⁷ Corstens 2021, p. 779.

²⁸ Dreissen 2007, p. 397.

Hoofdstuk 3 Huidige wetgeving en regelgeving

Dit hoofdstuk gaat in op de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften in het strafrecht. Welke bewijsmotiveringsvoorschriften zijn er en wat houden ze in? Daarna wordt besproken wat bij deze bewijsmotiveringsvoorschriften de omvang van die motiveringsplichten is.

3.1. Bewijsmotiveringsvoorschriften

In de huidige wetgeving zijn de bewijsmotiveringsvoorschriften voor het strafrecht opgenomen in de artikelen 359, 359a en 360 Sv. Uit deze drie artikelen is een vijftal eisen te formuleren die hieronder per subparagraaf zullen worden toegelicht

3.1.1. Bewijsbeslissing met redenen omkleed

Artikel 359 lid 2 Sv formuleert een algemeen motiveringsvereiste: de beslissingen op de vragen uit artikelen 349 en 350 Sv zijn met redenen omkleed. Uit artikel 350 Sv in combinatie met artikel 359 lid 2, eerste volzin Sv, kan worden afgeleid dat de rechter zijn beslissingen over de bewezenverklaring moet motiveren. Maar ook bij vrijspraak moet de rechter motiveren waarom hij tot die beslissing is gekomen. De rechter kan hierbij volstaan met een standaardoverweging dat hij het tenlastegelegde strafbare feit niet wettig en overtuigend bewezen acht.²⁹ In zaken die veel aandacht trekken wil de rechter zijn beslissing voor vrijspraak soms uitvoerig motiveren, maar dit is geen verplichting.³⁰ De Hoge Raad overwoog hierover dat *“indien de feitenrechter op grond van de aan hem voorbehouden beoordeling van de selectie en waardering van het voorhanden materiaal tot de slotsom komt dat vrijspraak moet volgen, dit oordeel, behoudens bijzondere gevallen, geen motivering behoeft en in cassatie niet met vrucht kan worden bestreden.*³¹ Bijzondere gevallen zijn die gevallen waarin een van de partijen uitdrukkelijk onderbouwde standpunten naar voren heeft gebracht. In dat geval moet de rechter, krachtens artikel 359 lid 2, tweede volzin, Sv motiveren wanneer hij afwijkt van deze standpunten.³²

3.1.2. Vermelding inhoud van de bewijsmiddelen

Artikel 359 lid 3 Sv bepaalt dat de bewezenverklaring moet steunen op de inhoud van de in het vonnis opgenomen bewijsmiddelen. Er zijn een aantal uitzonderingen op deze eis. De eerste volgt uit artikel 359 lid 3, tweede volzin, Sv, namelijk dat bij een bekende verdachte de rechter kan volstaan met een opgave van de bewijsmiddelen. Vereisten hierbij zijn dat nadien de verdachte niet anders heeft verklaard of dat zijn raadsman geen vrijspraak heeft bepleit.³³

De tweede is dat voor het aangeven van de betrouwbaarheid of rechtmatigheid van bewijsmateriaal het niet gaat om de redengevendheid van de bewezenverklaring maar om de bruikbaarheid van dit bewijsmateriaal. Als de rechter in de nadere bewijsoverweging aangeeft waarom hij een bewijsmiddel betrouwbaar of rechtmatig verkregen vindt, hoeft hij hiervoor niet de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen waarop hij die conclusie baseert in het vonnis op te nemen.³⁴

²⁹ Corstens 2021, p. 920; Dreissen 2007, p. 51; Schoep 2021, paragraaf 4.

³⁰ Dreissen 2007, p. 233.

³¹ HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC9410, r.o.4.; Schoep 2021, paragraaf 4.

³² Schoep 2021, paragraaf 4.

³³ Artikel 359 lid 3 Sv; Corstens 2021, p. 902.

³⁴ Corstens 2021, p. 905.

De derde uitzondering is dat in een mondelinge vonnis en een verkort vonnis de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen niet vermeld hoeft te worden. Beide vonnissen werden vóór de komst van het Promisvonnis, dat in het volgende hoofdstuk wordt besproken, in de praktijk het meest gebezigd.³⁵

Een mondelinge vonnis kan op twee manieren worden aangetekend. De eerste manier is dat het mondelinge vonnis binnen 48 uur wordt aangetekend op een aan het dubbel van de dagvaarding te hechten stuk en wordt gewaarmerkt door de rechter.³⁶ Dit is het stempelvonnis.³⁷ In de Regeling betreffende het stempelvonnis is bepaald dat in stempelvonnis niet de inhoud van de bewijsmiddelen hoeft te vermelden waarop de bewezenverklaring is gegrond.³⁸

Hoewel in het merendeel van de gevallen kan worden volstaan met een stempelvonnis, zijn er uitzonderingen waarbij het mondelinge vonnis op de tweede manier aangetekend moet worden.³⁹ Een van die uitzonderingen is wanneer een rechtsmiddel tegen het vonnis wordt ingesteld. Is er sprake van een uitzondering dan moet het mondelinge vonnis worden aangetekend in het proces-verbaal der terechtzitting op een door de Minister van Veiligheid en Justitie te bepalen wijze.⁴⁰ Volgens de Regeling aantekening mondelinge vonnis door politierechter, kinderrechtter, economische politierechter, de kantonrechtter en de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in hoger beroep moet de aantekening de gebezigde bewijsmiddelen en andere gronden van de bewezenverklaring alsook de vermelding van de redengevende feiten en omstandigheden bevatten.⁴¹ Wat betreft de inhoud van de bewijsmiddelen is het toegestaan om te verwijzen naar het proces-verbaal van de terechtzitting en andere processtukken.⁴²

Naast het mondelinge vonnis bestaat ingevolge artikel 365a Sv de mogelijkheid tot het wijzen van een verkort vonnis. Een verkort vonnis is een vonnis waarin geen bewijsmiddelen of opgave daarvan zijn opgenomen.⁴³ Pas als een rechtsmiddel is aangewend, moet het vonnis binnen vier maanden worden aangevuld met de vermelding van de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen.⁴⁴ Ook voor het afwijken van bewijsverweren geldt dat deze motivering niet in het verkorte vonnis hoeft te worden opgenomen vanwege hun nauwe band met de bewijsmiddelen.⁴⁵

3.1.3. Redengevendheid van feiten en omstandigheden

Artikel 359 lid 3 Sv bepaalt dat het vonnis de redengevende feiten en omstandigheden uit de bewijsmiddelen moet bevatten. Meent de rechter niet te kunnen volstaan met het opnemen van de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen, dan kan hij desgewenst zelf nadere overwegingen toevoegen. Hij *moet* echter nadere overwegingen toevoegen als de redengevendheid niet zonder meer blijkt uit de vermelding van de inhoud van de bewijsmiddelen. Dit is onder andere het geval bij het gebruik van een leugenachtige verklaring van de verdachte, van het zwijgen door de verdachte of van een zogeheten

³⁵ Mevis 1992, p. 21 en 98.

³⁶ Artikelen 378a en 395a Sv;

³⁷ Keulen en Knigge 2016, p. 573.

³⁸ Artikelen 1 – 3 Regeling betreffende het stempelvonnis.

³⁹ Zie artikelen 378 lid 2, 395 lid 2 en 425 lid 2 Sv.

⁴⁰ Artikelen 378 en 395 Sv.

⁴¹ Keulen en Knigge 2016, p. 590.

⁴² Artt. 1a.a, 2a.a en 3d Regeling aantekening mondelinge vonnis door politierechter, kinderrechtter, economische politierechter, de kantonrechtter en de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in hoger beroep.

⁴³ Artikel 138b Sv.

⁴⁴ Artikel 365a lid 2 en 3 Sv.

⁴⁵ HR 18 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5531, NJ 2001, 352 m.nt. Kn. r.o. 4.4.

schakelbewijsconstructie⁴⁶ Wanneer in deze nadere bewijsoverweging feiten en omstandigheden zijn opgenomen die redengevend zijn voor de bewezenverklaring en niet reeds zijn vermeld, moet de rechter deze feiten en omstandigheden nauwkeurig aanduiden en aangeven aan welke bewijsmiddelen deze zijn ontleend.⁴⁷ Dit vloeit voort uit artikel 359 lid 3 Sv dat de strekking heeft dat alle redengevende feiten en omstandigheden voor de bewezenverklaring moeten steunen op de inhoud van de in het vonnis opgenomen bewijsmiddelen. Voor feiten en omstandigheden ter weerlegging van een beroep op de onbetrouwbaarheid of de onrechtmatige vergaring van het bewijsmateriaal geldt deze regel niet, aangezien deze feiten niet redengevend zijn voor de bewezenverklaring zelf.⁴⁸ Zijn de redengevende feiten en omstandigheden wel genoemd in de reeds opgenomen redengevende bewijsmiddelen, dat kan de rechter volstaan met een verwijzing naar de opgenomen bewijsmiddelen.⁴⁹

Maar wat is nu redengevend? Dreissen noemt drie aspecten die relevant zijn voor de invulling van het begrip “redengevend”, te weten de interpretatie van het bewijsobject, de betekenis van het bewijsmateriaal en het verband tussen het bewijsobject en het bewijsmateriaal.⁵⁰ In het kader van deze scriptie beperk ik mij tot het laatste aspect. Immers, waar de uitleg en interpretatie van het bewijsobject en het bewijsmateriaal als een soort voorafgaande vragen ten aanzien van de redengevendheid kunnen worden gezien, is het verband tussen het bewijsobject en het bewijsmateriaal de daadwerkelijke eis van de redengevendheid.⁵¹ Dit verband houdt in dat het oordeel met grote mate van waarschijnlijkheid uit de redengevende inhoud van de vermelde bewijsmiddelen moet volgen. Wanneer uit het bewijs direct het tenlastegelegde feit of delen daarvan volgen, is sprake van direct bewijs. Er is dan geen verschil tussen het bewijsmateriaal en het bewijsobject. Wanneer geen sprake is van direct bewijs, moet de tenlastelegging of een deel daarvan worden bewezen door het feit uit het bewijsmateriaal af te leiden.⁵² Bij indirect bewijs wordt de afweging gemaakt tussen de kans dat de feiten en omstandigheden zich voordoen in de te bewijzen situatie en de kans dat die in andere situaties voorkomen. Bij indirect bewijs is er geen absolute zekerheid over het verband tussen de vastgestelde feiten en het te bewijzen feit.⁵³ De rechter hoeft deze afgeleide feiten en omstandigheden niet te benoemen. Voldoende is dat de rechter, ingevolge artikel 359 lid 3 Sv, de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen vermeldt. Dit is anders als sprake is van een zogeheten Meer en Vaart-verweer. Bij zo'n verweer is sprake van een beroep op een met de bewezenverklaring onverenigbaar scenario, waarbij dat scenario niet in strijd is met de gebezigde bewijsmiddelen. Op grond van dat scenario had niet, althans niet zonder nadere uitleg, tot een bewezenverklaring gekomen kunnen worden. De rechter moet dan in zijn vonnis motiveren waarom hij het alternatieve scenario niet aannemelijk of ongeloofwaardig acht.⁵⁴

⁴⁶ Dreissen 2007, p. 198.

⁴⁷ Van Dorst 2018, p. 239; Corstens 2021, p. 904; Dreissen 2007, p. 111.

⁴⁸ Van Dorst 2018, p. 240; zie ook PHR 23 oktober 2007, ECLI:NL:PHR:2007:BA5858, NJ 2008, 70, m.nt. MJ. Borgers.

⁴⁹ Dreissen 2007, p. 109.

⁵⁰ Dreissen 2007, p. 170.

⁵¹ Dreissen 2007, p. 184.

⁵² Dreissen 2007, p. 184-185.

⁵³ Dreissen 2007, p. 186.

⁵⁴ HR 1 februari 1972, ECLI:NL:HR:1972:AB3369, NJ 1974, 450 (Meer en Vaart); Corstens 2021, p.918; Keulen en Knigge 2016, p. 526-527.

3.1.4. Motiveren bij gebruik van bepaalde bewijsmiddelen

Artikel 360 bevat een aantal bijzondere motiveringsvereisten bij het gebruik van de volgende bewijsmiddelen, te weten:

1. verklaringen van onbeëdigde aangemaande getuigen;
2. verklaringen van afgeschermd getuigen;
3. verklaringen van kroongetuigen;
4. (deels) anoniem bewijs.⁵⁵

Onbeëdigde getuigen

De artikelen 216 en 290 Sv bepalen dat getuigen zowel tijdens het onderzoek door de rechter-commissaris als tijdens het onderzoek ter terechtzitting beëdigd moeten worden. Hierop bestaan ingevolge artikel 216a lid 2 Sv twee uitzonderingen. De eerste geldt in geval van een getuige met een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijk stoornis. Door de stoornis is hij geestelijk niet in staat de eed voldoende te begrijpen. De tweede uitzondering geldt voor de getuige die nog niet de leeftijd van 16 jaar heeft bereikt. Deze getuigen worden niet beëdigd, maar aangemaand om de waarheid te vertellen.⁵⁶ Voor het gebruik van verklaringen van deze getuigen bepaalt artikel 360 lid 1 Sv dat de rechter een nadere motiveringsplicht heeft. De rechter moet aangeven waarom hij bewijskracht toekent aan deze verklaringen.⁵⁷ De rechter hoeft echter alleen aan te geven waarom hij meent dat de getuige betrouwbaar is en dus niet waarom de inhoud van de verklaring betrouwbaar is. Daarnaast is artikel 360 lid 1 Sv alleen van toepassing bij het onderzoek door de rechter-commissaris of het onderzoek ter terechtzitting en alleen als de getuige daadwerkelijk beëdigd had moeten worden. Volgens vaste jurisprudentie geldt artikel 360 lid 1 Sv niet voor gebruik van een verklaring van minderjarige getuigen welke is afgelegd bij de politie.⁵⁸ De Hoge Raad heeft, vanwege de strekking van deze jurisprudentie, bepaald dat onder omstandigheden de motivering van artikel 360 lid 1 Sv voor het gebruik van verklaring van de aangemaande minderjarige bij de rechter-commissaris buiten toepassing kan blijven.⁵⁹ De rechter kan dus zonder motivering de verklaringen gebruiken als deze zijn opgenomen in het proces-verbaal van verhoor.

Afgeschermd getuigen

Artikel 360 lid 1 Sv bepaalt dat de rechter in zijn vonnis nader moet motiveren waarom hij de verklaring van de afgeschermd getuige betrouwbaar vindt. De afgeschermd getuige wordt gehoord door de rechter-commissaris. Dat verhoor kan plaatsvinden buiten aanwezigheid van de verdediging, zodat zijn identiteit geheim blijft. De zittingsrechter ziet de getuige niet, maar blijft wel verantwoordelijk voor de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal.⁶⁰ Hij kan de betrouwbaarheid van de verklaring alleen beoordelen op basis van hetgeen de rechter-commissaris daarover in zijn proces-verbaal van verhoor heeft opgenomen.⁶¹ Het gaat hierbij wel alleen om de *verklaring* van de afgeschermd getuige. Wanneer de afgeschermd getuige een medewerker is van de AIVD of MIVD en zijn leidinggevende ter zitting wordt verhoord en verklaart wat zijn anonieme en afgeschermd medewerker hem heeft verteld, is geen sprake meer van een anonieme verklaring.⁶² Artikel 344a Sv waarin is bepaald dat een

⁵⁵ Dreissen 2007, p.218.

⁵⁶ Keulen en Knigge 2016, p. 463.

⁵⁷ Dreissen 2007, p.218.

⁵⁸ PHR 24 november 2006, ECLI:NL:PHR:2006:AZ0216, r.o. 3.4.

⁵⁹ HR 27 mei 2014, ECLI:NL:HR:2014:1244, r.o. 2.6.

⁶⁰ Corstens 2021, p. 414.

⁶¹ Dreissen 2007, p. 228.

⁶² Dreissen 2207, p. 231.

anonieme verklaring moet worden ondersteund door ander bewijs, geldt dan niet. Het is immers geen anonieme verklaring meer, omdat de identiteit van de leidinggevende of medewerker van de AIVD of MIVD bekend is.⁶³ De rechter kan daarnaast in sommige gevallen de motiveringsplicht ten aanzien van de afgeschermd getuige omzeilen door niet het verhoor door de rechter-commissaris maar het ambtsbericht te gebruiken als bewijs. Voor het gebruik van ambtsberichten is geen nadere motivering ten aanzien van de betrouwbaarheid vereist.⁶⁴

Kroongetuigen

Bij gebruik van een verklaring van een kroongetuige moet volgens artikel 360 lid 2 Sv de rechter nader motiveren waarom hij de verklaring van de kroongetuige betrouwbaar acht.⁶⁵ Het gevaar bij een kroongetuige is dat deze met het oog op strafvermindering zijn rol in het geheel kleiner maakt en die van degene waarover hij de belastende verklaring aflegt juist groter.⁶⁶ De betrouwbaarheid van zo'n verklaring vergt daarom een nadere motivering van de rechter.

Anoniem bewijs

Anoniem bewijs kan in verschillende vormen bij de rechter komen. Anders dan bij een beperkt anonieme getuige ziet of hoort de zittingsrechter de getuige niet zelf. Hij blijft wel verantwoordelijk voor de waarheidsvinding. Artikel 360 lid 1 Sv vereist dat hij aangeeft waarom hij zelf tot het oordeel is gekomen dat het anonieme bewijs betrouwbaar is. Dit kan door het anonieme bewijs te toetsen aan het andere, door hem betrouwbaar geachte bewijsmateriaal. De anonieme verklaring moet, op grond van artikel 344a lid 3 Sv, wel zodanig worden ondersteund door ander bewijsmateriaal dat een oordeel geveld kan worden over de betrouwbaarheid van dat anonieme bewijs.⁶⁷ Wanneer echter een verklaring uit de anonieme bron individualiseerbaar is, is volgens de Hoge Raad geen sprake van anoniem bewijs.⁶⁸ Bovendien zijn verklaringen van een niet-anonieme getuige waarin wordt weergegeven wat een anonieme bron zou hebben gezegd, niet te kwalificeren als anoniem bewijs.⁶⁹

3.1.5. Uitdrukkelijk onderbouwde standpunten

Artikel 359 lid 2, tweede volzin, Sv bevat sinds 2005 een algemene responsieplicht: de rechter moet in zijn vonnis nader motiveren waarom hij afwijkt van uitdrukkelijk onderbouwde punten van de verdediging en/of de officier van justitie.

Voor deze responsieplicht geldt een zware stelplicht wil het verweer gelden als uitdrukkelijk onderbouwd standpunt. De Hoge Raad heeft die stelplicht in het Hennepkwekerij-arrest uitgewerkt door te eisen dat het standpunt duidelijk moet zijn geformuleerd, met argumenten moet zijn onderbouwd en zijn voorzien van een duidelijke conclusie.⁷⁰ De partij die het standpunt naar voren brengt is zelf verantwoordelijk voor de correcte vastlegging van dit

⁶³ Corstens 2021, p. 846.

⁶⁴ Dreissen 2007, p. 231.

⁶⁵ Corstens 2021, p. 911.

⁶⁶ Dreissen 2007, p. 223.

⁶⁷ Dreissen 2007, p. 221.

⁶⁸ HR 4 juni 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1195, NJ 2002, 416, r.o. 3.3-3.4.

⁶⁹ HR 14 december 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8925, NJ 2005, 383, m.nt. YB, r.o. 3.3-3.4.

⁷⁰ PHR 11 april 2006, ECLI:NL:PHR:2006:AU9130, m.nt. Y. Buruma (Hennepkwekerij), r.o. 3.7.1.

standpunt. De responsieplicht geldt voor alle betogen van zowel de verdediging als de officier van justitie.⁷¹

Sinds de invoering van de tweede volzin vallen alle bewijsverweren onder artikel 359 lid 2 Sv. Maar met betrekking tot de verplichting om in te gaan op deze uitdrukkelijk onderbouwde standpunten kan onderscheid worden gemaakt voor de benodigde stelplicht. Het gaat hierbij ten eerste om de reeds in paragraaf 3.1.3 genoemde Meer en Vaart-verweren en om dakdekkersverweren. Bij de zogenaamde dakdekkersverweren wordt de uitleg bestreden die aan een onderdeel van de tenlastelegging is gegeven.⁷² De Hoge Raad bepaalde dat voor deze twee verweren geen zwaardere stelplicht geldt dan vóór de invoering van artikel 359 lid 2, tweede volzin, Sv en dat bij deze verweren “betrekkelijk snel voldaan kan zijn aan de eis dat het desbetreffende standpunt uitdrukkelijk moet zijn onderbouwd”.⁷³

Voor verweren met betrekking tot de betwisting van de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal, was de rechter voorheen alleen verplicht een nadere motivering te geven als de wet dat eiste op grond van bijvoorbeeld artikel 360 Sv.⁷⁴ Daarnaast had de Hoge Raad deze motiveringsplicht in een aantal gevallen uitgebreid. Na de invoering van de responsieplicht geldt deze verplichting voor elke bewijsmiddel waarvan de verdachte de betrouwbaarheid betwist.⁷⁵ Dorst stelt dat het voor de stelplicht vermoedelijk verschil maakt wat het onderwerp van de betwisting is.⁷⁶

In paragraaf 3.1.1 is al aangegeven dat vrijspraak gemotiveerd moet worden, maar dat vaak wordt volstaan met de standaardoverweging ‘dat de rechter het ten laste gelegde niet wettig en overtuigend bewezen acht.’⁷⁷ Artikel 359 lid 2, tweede volzin, Sv eist dat de rechter een vrijspraak wel nader moet motiveren als hij afwijkt van een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt van de officier van justitie.⁷⁸ Ergo, een vrijspraak kan worden gemotiveerd met een standaardoverweging, tenzij sprake is een uitdrukkelijk onderbouwd standpunt van de officier van justitie dat pleit tegen vrijspraak. In dat geval wordt van de rechter een nadere motivering verlangd.⁷⁹

3.2. Omvang motiveringsplicht

In paragraaf 3.1 zijn de huidige bewijsvoorschriften besproken. Maar hoe zit het met de omvang van die motiveringsplichten in die bewijsvoorschriften?

Het algemeen motiveringsvereiste is dat de beslissingen op de vragen uit de artikelen 349 en 350 Sv met redenen omkleed moeten zijn.⁸⁰ Ik heb paragraaf 3.1 al aangegeven dat in de praktijk uitzonderingen op dit motiveringsvereiste bestaan. Zo is bij mondelinge vonnissen en verkorte vonnissen de vermelding van redengevende feiten en omstandigheden van de

⁷¹ PHR 11 april 2006, ECLI:NL:PHR:2006:AU9130, m.nt. Y. Buruma (Hennepkwekerij), r.o. 3.6 en 3.7.2.

⁷² PHR 16 februari 1982, ECLI:NL:PHR:1982:AC7516, NJ 1982, 411 (Dakdekker); Van Dorst 2018, p. 194 en 251-252; Corstens 2021, p. 913.

⁷³ PHR 8 april 2008, ECLI:NL:PHR:2008:BC5969, NJ 2008, 231, r.o. 3.4.2.

⁷⁴ Van Dorst 2018, p. 253.

⁷⁵ PHR 26 september 2017, ECLI:NL:PHR:2017:963.

⁷⁶ Van Dorst 2018, p. 253.

⁷⁷ Keulen en Knigge 2016, p. 599; Corstens 2021, p. 920; Dreissen 2007, p. 51; Schoep 2021, paragraaf 4.

⁷⁸ Corstens 2021, p. 920.

⁷⁹ Corstens 2021, p. 920–921.

⁸⁰ Artikel 359 lid 2 Sv.

gebezigde bewijsmiddelen niet nodig. Een verwijzing is voldoende.⁸¹ Bij een stempelvonnis hoeft zelfs geen verwijzing naar de redengevende feiten en omstandigheden van de gebezigde bewijsmiddelen opgenomen te zijn.⁸² Omdat in de praktijk veelal verkorte of mondelinge vonnissen worden gewezen hoeft dus meestal de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen waarop de tenlastelegging is gegrond niet in het vonnis vermeld te worden. Hetzelfde geldt voor de weerlegging van de bewijsverweren, aangezien deze niet opgenomen hoeven te worden in de verkorte vonnissen.⁸³ Zoals Dreissen in haar onderzoek uit 2007 aangeeft gaat het om bij benadering 3% van de zaken waarin destijds (in 2006) de redengevende inhoud en weerlegging van de bewijsverweren wel vermeld moet worden.⁸⁴

In paragraaf 3.1.4 is besproken dat de rechter bij het gebruik van bewijsmiddelen waarbij de betrouwbaarheid in twijfel kan worden getrokken moet motiveren waarom hij deze bewijsmiddelen toch gebruikt.⁸⁵ Deze motiveringsplicht geldt bij verklaringen van onbeëdigde aangemaande getuigen of afgeschermd getuigen alleen voor de proces-verbalen van bij de rechter-commissaris of de rechter afgelegde verklaringen en niet voor bij de politie afgelegde verklaringen. Daarnaast kan in een voorkomend geval ook een ambtsbericht worden gebruikt als bewijs en niet de verklaring van de afgeschermd getuige. Voor ambtsberichten is geen nadere motivering ten aanzien van de betrouwbaarheid benodigd.⁸⁶ Bij het gebruik van anoniem bewijs heeft de rechter ook een ambtshalve motiveringsplicht. Deze motiveringsplicht wordt daarentegen beperkt in de gevallen dat de anonieme bron individualiseerbaar is, omdat dan geen sprake meer is van anoniem bewijs.⁸⁷ Ook wanneer in een verklaring van een niet-anonieme getuige wordt weergegeven wat een anonieme bron heeft gezegd, is er geen sprake van anoniem bewijs.⁸⁸

Het ontbreken van de op grond van artikel 359 lid 2 Sv verplichte motivering bij het afwijken van uitdrukkelijke onderbouwde standpunten die voldoen aan de benodigde stelplicht, leidt nog niet altijd tot cassatie. De Hoge Raad acht het voldoende als het standpunt impliciet is verworpen door bijvoorbeeld de in het vonnis opgenomen redengevende feiten en omstandigheden of als het standpunt van ondergeschikt belang is.⁸⁹ Hoewel de wet dus een motivering voorschrijft, wordt in een aantal gevallen soepel omgegaan met het ontbreken van deze motivering met als mogelijke gevolg dat daardoor de omvang van de motiveringsplicht wordt beperkt.

Doordat de rechter vrij is in de selectie en waardering van het bewijsmateriaal, toetst de Hoge Raad de motivering alleen op begrijpelijkheid en niet op inhoud. Aan de gegeven motivering worden geen inhoudelijke eisen gesteld. Het is aan de rechters om de

⁸¹ Artikelen 1a, 2a en 3d Regeling aantekening mondeling vonnis door politierechter, kinderrechter, economische politierechter de kantonrechter en de enkelvoudige kamer voor de behandeling van strafzaken in hoger beroep; HR 18 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5531, NJ 2001, 352 m.nt. Kn r.o. 4.4.

⁸² Artikelen 1 – 3 Regeling betreffende het stempelvonnis.

⁸³ HR 18 april 2000, ECLI:NL:HR:2000:AA5531, NJ 2001, 352 m.nt. Kn r.o. 4.4.

⁸⁴ Dreissen 2007, p. 164; Helaas zijn er uit het onderzoek van Centraal Bureau Statistiek geen nieuwe berekeningen te maken dan die van 1999 aangezien er toen gestopt is met de cijfers van hoger beroep bij de rechtbanken bij het hof, zie hiervoor: Centraal Bureau Statistiek Voorburg/Heerlen, *kerncijfers rechtspraak* (11 september 2022)

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?HDR=G1&LA=nl&DM=SLNL&PA=70229ned&D1=a&D2=a&STB;> Daarnaast is het Centraal Bureau Statistiek vanaf 2016 geheel gestopt met het opmaken van de rapportage.

⁸⁵ Dreissen 2007, p. 218.

⁸⁶ Dreissen 2007, p. 231.

⁸⁷ HR 4 juni 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1195, NJ 2002, 416, r.o. 3.3-3.4.

⁸⁸ HR 14 december 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8925, NJ2005, 383, m.nt. YB, r.o. 3.7.1.

⁸⁹ Van Dorst 2018, p. 195; Dreissen 2007, p. 269

motiveringsplicht in te vullen. Doordat de Hoge Raad de motivering niet inhoudelijk toetst, kan de rechter veelal volstaan met standaardoverwegingen, zoals bij een vrijspraak.⁹⁰ Voldoende is dan dat de rechter overweegt dat hij het tenlastegelegde strafbare feit niet wettig en overtuigend bewezen acht.⁹¹ De rechter maakt daarbij niet zijn overwegingen om tot die beslissing te komen kenbaar. De gronden waarop hij zijn beslissing baseert, moeten worden afgeleid uit de gebezigde bewijsmiddelen, als deze al in het vonnis zelf zijn opgenomen. Bij een verkort vonnis hoeven die immers niet in het vonnis te worden opgenomen. Een ander voorbeeld van een standaardoverweging zien we bij het gebruik van een verklaring van een onbeëdigde getuige. De rechter kan dan volstaan met de overweging dat hij geen reden ziet om te twijfelen aan de juistheid of betrouwbaarheid van de verklaring van de getuige.⁹² Het gaat daarbij om de vraag of de rechter de getuige betrouwbaar vindt. Of de inhoud van zijn verklaring betrouwbaar is, wordt niet getoetst of in ieder geval niet gemotiveerd.⁹³

Door het gebruik van standaardoverwegingen kan de hogere rechter moeilijker beoordelen of het oordeel wordt ondersteund door de aangevoerde gronden. De rechter kan dus door het gebruik van onder andere standaardoverwegingen zorgen dat zijn uitspraak cassatievrij blijft, maar miskent daarmee het feit dat de hogere rechter in staat moet zijn oordeel te kunnen toetsen.⁹⁴ De standaardoverwegingen resulteren in een motivering met weinig inhoud en beperken daardoor de bedoeling en dus de inhoudelijke omvang van de motiveringsplicht. Door het gebruik van een standaardoverweging wordt de rechter zich minder bewust van zijn oordeel en is voor partijen de gedachtegang minder duidelijk.

Zoals uit het bovenstaande blijkt, lijken de huidige bewijsvoorschriften op het eerste gezicht veelbelovend. Bij nadere bestudering blijkt dat in veel gevallen geen motivering nodig is of dat kan worden volstaan met een standaardoverweging. Dit komt de omvang van de motiveringsplicht niet ten goede.

⁹⁰ Corstens 2021, p. 939 - 940; Dreissen 2007, p. 279.

⁹¹ Keulen en Knigge 2016, p. 599; Corstens 2021, p. 920; Dreissen 2007, p. 51; Schoep 2021, paragraaf 4.

⁹² Corsten 2021, p. 910.

⁹³ Dreissen 2007, p. 219.

⁹⁴ Corstens 2021, p. 940.

4. Promis

In hoofdstuk 3 is besproken dat in veel gevallen geen of een beperkte motivering nodig is. Juist doordat vaak geen motivering in het vonnis is opgenomen, is het voor procespartijen maar ook voor de rest van de samenleving, niet duidelijk waarop het oordeel is gegrond. Dit leidt tot onbegrip en ontevredenheid bij de procespartijen en de samenleving. Om tot een verbetering van het vonnis te komen is in 2004 het Project motiveringsverbetering in strafvonnissen, afgekort Promis, gestart.⁹⁵ Promis had als doel om te komen tot een betere bewijs- en strafmotivering met gelijkblijvende inzet van mensen en middelen en om daarmee de communicatie tussen de rechter, procespartijen en de samenleving te verbeteren. Na afronding van Promis I en vervolgens Promis II is besloten over te gaan tot landelijke invoering van Promis.⁹⁶

Promis gaat niet alleen over motivering met betrekking tot de bewijsvoering maar ook over de betere motivering voor de straftoemeting. Aangezien deze scriptie alleen gaat over de bewijsvoorschriften en de bewijsmotivering in relatie tot de inscherpingsfunctie zal ik de motivering van de straftoemeting buiten beschouwing laten.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de Promis-werkwijze, de beoordeling van Promis door de Hoge Raad, de landelijke invoering van Promis en de omvang van de motiveringsplicht bij Promis. Zoals aangegeven in 1.3 beperk ik mij hierbij tot vonnissen van de rechtbanken.

4.1. Promis

Het uitgangspunt bij Promis is te komen tot een betere bewijs- en strafmotivering, een 'motivering op maat', wat inhoudt dat de mate van motivering afhankelijk is van de gevoerde discussie ter terechtzitting.⁹⁷ Afhankelijk van de opstelling van de procespartijen behoeft het oordeel een bepaalde mate van motivering.⁹⁸ Daarnaast had Promis I ook tot doel om te komen tot die betere bewijs- en strafmotivering met een gelijkblijvende inzet van mensen en middelen en om de communicatie tussen de rechter, procespartijen en samenleving te verbeteren. Het idee was dat het vervangen van de bewijsmiddelen door een inhoudelijke beschrijving van de bewijsmiddelen genoeg tijdsbesparing opleverde waardoor de Promis-werkwijze niet meer tijd in beslag zou nemen dan de klassieke methode.⁹⁹

Aan het einde van Promis I in 2005 bleek dat de kwaliteit was verbeterd, maar niet met gelijkblijvende inzet van mensen en middelen. Het eindoordeel van Promis I was desondanks dat gezien de kwaliteitsverbetering een vervolg moest worden gegeven aan Promis met daarbij als aanbeveling dat in het vonnis een samenvatting van de gebezigde bewijsmiddelen wordt opgenomen.¹⁰⁰

Promis I werd in 2006 gevolgd door Promis II. Eén van de doelstellingen van Promis II was om de werkwijze aan te passen aan de hand van de aanbevelingen van Promis I en de tijdens Promis I ingevoerde wetwijziging van artikel 359 Sv.¹⁰¹ De tweede doelstelling was

⁹⁵ Eindrapport Pilot Promis 2005, p. 3.

⁹⁶ Jaarplan Rechtspraak 2008, *Kamerstukken II* 2007/08, 29279, nr. 70, p. 10.

⁹⁷ Eindrapport Pilot Promis 2005, p.3.

⁹⁸ Dreissen 2007, p. 160.

⁹⁹ Dreissen 2008, par. Promis I en II (online in Kluwer Navigator).

¹⁰⁰ Eindrapport Pilot Promis 2005, p. 5 en 24.

¹⁰¹ Artikel 359 lid 2 en 3 Sv waren per 1 januari 2005 aangepast.

dat dit model moest worden getest tijdens een pilot, waarbij onderzocht moest worden hoeveel extra capaciteit nodig was voor deze Promis-werkwijze.¹⁰² Promis II eindigde in 2007. De eindconclusie van Promis II was dat de vonnissen inzichtelijker, duidelijker en helderder zijn geworden en passen binnen het wettelijke bewijsstelsel.¹⁰³ Ten tijde van Promis II werd er, vanwege het brede draagvlak voor de Promis-werkwijze, daarnaast een werkgroep ingericht om te onderzoeken of, en in welke vorm, het mogelijk was de Promis-werkwijze landelijk in te voeren.¹⁰⁴ In november 2007 werd het besluit genomen voor een landelijke invoering van de Promis-werkwijze.¹⁰⁵ Dit was ook het advies in het eindrapport van Promis II.¹⁰⁶

4.1.1. Model voor bewijs- en strafmotivering

Het eindrapport Promis II geeft voor de landelijke invoering een model voor de bewijs- en strafmotivering. De in 2008 verschenen publicatie “Promis – De Best Practice” geeft aan dat dit model een best practice is op het gebied van Promisvonnissen, maar geen voorgeschreven vorm.¹⁰⁷ Een kenmerk van de Promis-werkwijze is immers dat het een ‘motivering op maat’ is en dus niet kan worden gevormd door één standaard.¹⁰⁸

Het model voor de bewijs- en strafmotivering dat werd aanbevolen is als volgt:

- a. tenlastelegging;
- b. vaststaande feiten;
- c. standpunt van het Openbaar Ministerie en de verdediging;
- d. bespreking van het ter terechtzitting aangevoerde, gecombineerd met opsomming en samenvatting van de bewijsmiddelen (redengevende feiten en omstandigheden), met verwijzingen naar de vindplaatsen in het dossier;
- e. overige (verplichte) motiveringsvoorschriften op basis van wet of jurisprudentie;
- f. bewezenverklaring.¹⁰⁹

Het onderdeel “vaststaande feiten” is opgenomen om ervoor te zorgen dat alle onderdelen van de bewezenverklaring voldoende zijn gemotiveerd. Het is de bedoeling alle onderdelen van de tenlastelegging te benoemen die niet ter zitting ter sprake zijn gekomen maar wel bewezenverklaard moeten worden, met daarbij een nauwkeuring verwijzing naar hun vindplaats. Volgens Promis – De Best Practice zou dit kunnen worden vormgegeven door een beschrijving van de inleiding van het feit met daarna de beschrijving van het feit zelf en de gevolgen daarvan.¹¹⁰

Bij de bespreking van de punten die ter zitting zijn aangevoerd (d) kan worden ingegaan op wat de partijen hebben aangevoerd. Hierbij is het van belang een onderscheid te maken tussen de redengevende feiten en omstandigheden en de gevolgtrekkingen. Daarbij is het advies de inhoud van de redengevende feiten en omstandigheden kort weer te geven met een nauwkeurige verwijzing naar hun vindplaats. Deze verwijzing vindt bij voorkeur plaats

¹⁰² Eindrapport Promis II 2007, p. 7.

¹⁰³ Eindrapport Promis II 2007, p. 32-34.

¹⁰⁴ Eindrapport Promis II 2007, p. 1.

¹⁰⁵ <https://www.recht.nl/nieuws/strafrecht/archief/30695/promis-motiveringsmodel-strafvonnissen-officieel-landelijk-ingevoerd/>

¹⁰⁶ Eindrapport Promis II 2007, p. 32-34

¹⁰⁷ Promis – De Best Practice 2008, p. 4.

¹⁰⁸ Promis - De Best Practice 2008, p. 6.

¹⁰⁹ Eindrapport Promis II 2007, p. 135.

¹¹⁰ Promis- De Best Practice 2008, p. 10.

middels voetnoten.¹¹¹ Bij het bespreken van de discussie ter terechtzitting wordt als advies gegeven om niet direct te reageren op de verweren vanwege het risico dat dan onderdelen van de tenlastelegging vergeten kunnen worden.¹¹² Onder punt d is ook de nadere motivering opgenomen. Indicatoren voor een nadere bewijsmotiveringen zijn het (deels) ontkennen door de verdachte, het gebruik van voorwaardelijk opzet, tegenstrijdigheden in (verschillende) verklaringen, de aanwezigheid van ontlastende bewijsmiddelen, gebruik van ingetrokken verklaringen, de betwisten van de betrouwbaarheid van een getuigenverklaring, het gebruik van schakelbewijs en het verbazingscriterium.¹¹³ Het verbazingscriterium houdt in dat de rechter een motivering moet geven voor beslissingen die verbazing kunnen oproepen.¹¹⁴

Als algemeen advies geeft Promis – De Best Practice het advies om bij meerdere tenlastegelegde feiten de bewijsmotivering zo vorm te geven dat die motivering de volgorde van de tenlastegelegde feiten volgt.¹¹⁵

Bij Promis is onderscheid te maken in Promis Kaal en Promis Uitgebreid. Van Promis Kaal is sprake bij een bekende verdachte die geen verweer voert. Het vonnis bevat dan een standaardoverweging met daarbij verwijzingen naar de gebezigde bewijsmiddelen zonder de daarbij behorende inhoudelijke beschrijving. In die gevallen bestaat dus evenals bij het huidige recht geen verplichting de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen te vermelden. In alle andere gevallen is sprake van Promis Uitgebreid. Het vonnis bevat dan een lopend verhaal met de korte inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen en een motivering van de keuze voor die bewijsmiddelen. Daarna volgt nog een nadere motivering waarin wordt ingegaan op de aangevoerde verweren van de procesdeelnemers.¹¹⁶

4.1.2. Beoordeling door Hoge Raad

Vanwege het grote draagvlak voor de Promis-werkwijze, werd al tijdens Promis II een werkgroep opgericht om de mogelijkheden voor een landelijke invoering van Promis te bezien.¹¹⁷ De conclusie van deze werkgroep was dat vanaf het voorjaar 2007 gestart kon worden met de landelijke invoering van Promis. Daaraan was echter één voorwaarde verbonden en dat was dat de HR zou oordelen dat de Promis-werkwijze in overeenstemming was met de wettelijke bewijsvoorschriften.¹¹⁸ De Hoge Raad heeft in 2007 twee arresten in het belang van de wet over de Promis-werkwijze gewezen.¹¹⁹

In de twee arresten is de vraag gesteld of de Promis-werkwijze van motiveren in overeenstemming is met de huidige wettelijke bewijsmotiveringsvoorschriften.¹²⁰ In het eerste arrest, Promis I, oordeelde de Hoge Raad dat de Promis-werkwijze “op zich niet in strijd was met het wettelijke bewijsstelsel”.¹²¹ De Hoge Raad overweegt hierbij: “Dat in die werkwijze de redengevende inhoud van een bewijsmiddel - ...- zakelijk wordt samengevat, is

¹¹¹ Eindrapport Promis II 2007, p. 135.

¹¹² Promis- De Best Practice 2008, p. 13.

¹¹³ Eindrapport Pilot Promis I 2005, p. 26 en Eindrapport Promis II 2007, p. 44.

¹¹⁴ Keulen en Knigge 2016, p. 605.

¹¹⁵ Promis- De Best Practice 2008. P. 9.

¹¹⁶ Keulen en Knigge 2016, p. 613; Buruma 2005, p. 79; Dreissen 2007, p. 160.

¹¹⁷ Eindrapport Promis II 2007, p. 5.

¹¹⁸ Eindrapport Promis II 2007, p. 31.

¹¹⁹ HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, NJ 2007, 387 m.nt. Y. Buruma (Promis I) en HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:BA0425, NJ 2007, 388.

¹²⁰ HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, NJ 2007, 387 m.nt. Y. Buruma (Promis I), r.o. 5.1 en HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:BA0425, NJ 2007, 388, r.o. 3.

¹²¹ HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, NJ 2007, 387 m.nt. Y. Buruma (Promis I), r.o. 5.5.2.

op zichzelf niet onverenigbaar met genoemd motiveringsvoorschrift. Daarbij zal uiteraard de redengevend geachte inhoud van het bewijsmiddel geen geweld mogen worden aangedaan.”¹²² De Hoge Raad plaatst daarbij wel de kanttekening dat de redengevende feiten en omstandigheden moeten worden onderscheiden van de gevolgtrekkingen die de rechter aan die feiten en omstandigheden verbindt. Bij die gevolgtrekking moet duidelijk zijn uit welke redengevende feiten en omstandigheden deze volgen. Geschiedt dit niet, dan is er niet voldaan aan de wettelijke bewijsvoorschriften. Deze verwijzing naar de redengevende feiten en omstandigheden dient zodanig nauwkeurig te zijn dat kan worden beoordeeld of deze gevolgtrekkingen inderdaad steunen op deze bewijsmiddelen en of er geen sprake is geweest van denaturering.¹²³ Dat deze verwijzing nauwkeurig moet zijn, blijkt ook uit het tweede arrest. In dit tweede arrest oordeelt de Hoge Raad dat het verwijzen naar een proces-verbaal van zeven pagina’s niet nauwkeurig genoeg is om te voldoen aan de huidige wettelijke bewijsmotivering.¹²⁴ De Hoge Raad acht blijkens deze twee arresten de Promis-werkwijze in overeenstemming met de wettelijke bepalingen. Promis II zou derhalve in dat opzicht landelijk kunnen worden ingevoerd.

4.1.3. Landelijke invoering

Bij de presentatie van het eindrapport van Promis II op 29 november 2007 werd het startschot gegeven voor de landelijke invoering van Promis vanaf 1 januari 2008.¹²⁵ Tot 2010 zou Promis gefaseerd worden ingevoerd.¹²⁶ In aansluiting hierop is in het jaarplan van de Rechtspraak van 2008 door de Raad en de Presidentenvergadering de norm gesteld dat aan het eind 2008 de helft van alle meervoudige zaken volgens de Promis-werkwijze zouden worden afgedaan. In 2010 zouden zelfs alle meervoudige zaken volgens de Promis-werkwijze moeten worden afgedaan.¹²⁷

Uit het jaarplan van de Rechtspraak van 2010 blijkt dat de implementatie van Promis meer tijd en inspanning kostte dan was ingeschat. Het doel werd daarom bijgesteld naar 40% voor de rechtbanken en 15% voor de gerechtshoven.¹²⁸ In 2011 is deze norm voor de rechtbanken en gerechtshoven opgehoogd naar 50%.¹²⁹ Ook nu is de norm dat de helft van de uitspraken conform Promis moet worden afgedaan.¹³⁰ Als vervolgens wordt gekeken naar de kengetallen tot en met 2020¹³¹ dan is te zien dat de rechtbanken de norm van 50% ruimschoots hebben behaald. Het gemiddelde van de jaren 2016-2020 is 75%. Voor de gerechtshoven is dit een percentage van 58%.¹³² Er worden dus meer Promisvonnissen gewezen dan volgens de norm zouden moeten, wat inhoudt dat er nu meer Promisvonnissen worden gewezen dan vonnissen volgens de klassieke methode.

¹²² HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, NJ 2007, 387m.nt. Y. Buruma (Promis I), r.o. 5.5.3.

¹²³ HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, NJ 2007, 387m.nt. Y. Buruma (Promis I), r.o. 5.5.3.

¹²⁴ HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:BA0425, NJ 2007, 388, r.o. 5.7.3.

¹²⁵ Vellinga-Schootstra 2008, p. 161.

¹²⁶ <https://www.mr-online.nl/strafrechters-gaan-meer-en-beter-motiveren/>

¹²⁷ Jaarplan Rechtspraak 2008, *Kamerstukken II* 2007/08, 29279, nr. 70, p. 10.

¹²⁸ Jaarplan Rechtspraak 2010, *Kamerstukken II*, 2009/10, 29279, nr. 105, p. 15.

¹²⁹ Jaarplan Rechtspraak 2011, *Kamerstukken II*, 2010/11, 29279, nr. 119 p. 19; zie ook Jaarverslag De Rechtspraak 2011, *Kamerstukken II*, 2011/12, 33000-VI, nr. 102 p. 17.

¹³⁰ <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Kwaliteit-van-de-rechtspraak/Paginas/Kwaliteit-rechtspraak-verbeteren.aspx>

¹³¹ Vanaf 2021 zijn de kwaliteitsnormen, waaronder Promis, opgenomen in de professionele standaarden en niet meer apart vermeld: Jaarplan Rechtspraak 2021, p. 46.

¹³² Jaarverslag van de Rechtspraak 2020, *Kamerstukken II*, 2021/21, 29279, nr. 648, p. 59.

4.2. Omvang motiveringsplicht

Promis heeft tot doel om te komen tot een betere bewijsmotivering. Door een betere motivering is er meer inzicht in de gedachtegang van de rechter.¹³³ Daarnaast heeft de werkwijze van Promis een verhoging van de kwaliteit opgeleverd op het proces van de raadkamer, het proces van de oordeelsvorming en de begrijpelijkheid van het vonnis.¹³⁴ Maar wat betekent de Promis-werkwijze voor de omvang van die motiveringsplicht?

Bij de Promis-werkwijze worden in het vonnis de redengevende feiten en omstandigheden van de gebezigde bewijsmiddelen vermeld. De enige uitzondering is bij de bekende verdachten die geen verweer voert. Maar in alle andere gevallen is een opsomming en beschrijving van de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen opgenomen en moet worden ingegaan op de bewijsverweren en standpunten.

In een Promisvonnis staan ook de standpunten van beide partijen. Dit is een verbetering ten opzichte van een niet-Promisvonnis waarin het standpunt van de verdachte vaak niet is opgenomen en alleen blijkt uit de standaardformulering 'de verdachte, bijgestaan door zijn raadsman (.....), advocaat (.....), is ter terechtzitting verschenen en gehoord' of soortgelijke formuleringen dat de verdachte is gehoord.¹³⁵ In een Promisvonnis is het standpunt van de verdediging als vast punt opgenomen in het vonnis, zelfs als de verdachte het tenlastegelegde niet betwist.¹³⁶ Het Promisvonnis geeft niet alleen de nadrukkelijk onderbouwde standpunten weer, maar alle punten die zijn aangevoerd. Ook moet in het Promisvonnis direct de weerlegging van de nadrukkelijke standpunten worden opgenomen en niet pas nadat een rechtsmiddel wordt ingesteld.

In tegenstelling tot een niet-Promisvonnis moet een rechter in een Promisvonnis vaker een nadere onderbouwing geven en dus niet alleen in de in artikel 360 Sv genoemde gevallen. Dit blijkt uit de gegeven indicatoren voor de nadere bewijsmotivering, zoals deze zijn opgenomen in het model van de bewijs- en strafmotivering. De rechter moet nu ook een nadere motivering geven voor het (deels) ontkennen door de verdachte, het gebruik van voorwaardelijk opzet, tegenstrijdigheden in (verschillende) verklaringen, de aanwezigheid van ontlastende bewijsmiddelen, gebruik van ingetrokken verklaringen, het betwisten van de betrouwbaarheid van een getuigenverklaring en het gebruik van schakelbewijs.¹³⁷ Dit vergroot de omvang van de motiveringsplicht.

Uit het bovenstaande blijkt dat omvang van de motiveringsplicht bij de Promis-werkwijze groter is dan bij een niet-Promisvonnis. Wel blijft de vraag hoe groot deze omvang nu daadwerkelijk in de praktijk is en of dit zo blijft als Hoge Raad de motivering van de rechter niet inhoudelijk toetst. De rechter is immers vrij in de waardering en selectie van de gebezigde bewijsmiddelen. De Hoge Raad toetst alleen op de begrijpelijkheid en houdbaarheid.¹³⁸ Dreissen geeft aan dat hierdoor het gevaar ontstaat dat de rechter dan wel meer motiveert, maar deze motivering wel zoveel mogelijk beperkt zal houden. Ze stelt dat de rechter zal terugvallen op standaardoverwegingen, zoals op het punt van de betrouwbaarheid van verklaringen.¹³⁹ Als wordt gekeken naar een aantal vonnissen van het

¹³³ Rapport Visitatie Gerechten 2010, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Eindrapport-visitatie-gerechten-2010.pdf>, p. 22.

¹³⁴ Rapport Visitatie Gerechten 2010, <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/Eindrapport-visitatie-gerechten-2010.pdf>, p. 23.

¹³⁵ Rechtbank 's-Gravenhage 26 december 2006, ECLI:NL:RBSGR:2006:AZ5389; Rechtbank Assen 29 december 2006, ECLI:NL:RBASS:2006:AZ5587.

¹³⁶ Rechtbank Amsterdam 11 januari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:134; Rechtbank Midden-Nederland 26 april 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:BZ8896.

¹³⁷ Eindrapport Pilot Promis 2005, p. 26.

¹³⁸ Van Dorst 2018, p. 162.

¹³⁹ Dreissen 2008, par. Naar een (nog) betere motivering? (online in Kluwer Navigator).

afgelopen jaar blijken er inderdaad vonnissen te zijn waarin voor de betrouwbaarheid van bewijsmiddelen standaardoverwegingen worden gebruikt zonder aan te geven op welke punten een verklaring ondersteuning vindt in ander bewijs.¹⁴⁰ Zo oordeelt de Rechtbank Gelderland in een vonnis van 30 december 2022 dat de verklaring van de aangeefster op essentiële onderdelen wordt ondersteund door de verklaring van de verdachte zelf en filmpjes die de aangeefster heeft gemaakt. Maar op welke punten dat dan het geval is gaat de rechtbank niet in.¹⁴¹ In andere vonnissen daarentegen is weer te zien dat de rechter wel degelijk ingaat op concrete punten waarom hij een bewijsmiddel betrouwbaar acht.¹⁴² Het is dus zeker niet zo dat de afgelopen jaren de doelstelling van Promis is ondergraven door het gebruik van standaardoverwegingen, maar het gevaar bestaat zeker zoals blijkt uit de hierboven besproken zaak van de Rechtbank van Gelderland. Afgelopen jaren staat echter kwaliteit van de rechtspraak, eerst als kwaliteitsnorm maar sinds 2021 als professionele standaard, in de jaarplannen van de Rechtspraak.¹⁴³ Hierin is Promis opgenomen als een van deze normen. Dit geeft wel aan dat er dus nog steeds aandacht is voor een deugdelijke motivering. Ook het percentage van het aantal Promisvonnissen ligt boven de norm van 50%. Dus het gevaar van standaardoverwegingen bestaat, maar gezien de huidige tendens in de rechtspraak en de kwaliteitsverhoging die de rechtspraak nastreeft is het de vraag of dit gevaar in de huidige praktijk zo groot is dat het de doelstelling van Promis ondergraaft en dus de motiveringsplicht beperkt.

¹⁴⁰ Rechtbank Noord-Holland 31 maart 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:2990; Rechtbank Gelderland 30 december 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:7369.

¹⁴¹ Rechtbank Gelderland 30 december 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:7369, r.o. 2.

¹⁴² Rechtbank Midden-Nederland 4 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:2218, r.o. 4.3; Rechtbank Gelderland 4 november 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:6328, r.o.2; Rechtbank Limburg 26 januari 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:538.

¹⁴³ Zie onder andere Jaarplan Rechtspraak 2010, *Kamerstukken II*, 2009/10, 29279, nr. 105; Jaarplan Rechtspraak 2011, *Kamerstukken II*, 2010/11, 29279, nr. 119; Jaarplan Rechtspraak 2017, *Kamerstukken II*, 2016/17, 29279, nr. 380; Jaarplan Rechtspraak 2023, *Kamerstukken II*, 2022/33, 29279, nr. 771.

5. Modernisering Wetboek van Strafvordering

In het vorige hoofdstuk is de Promis-werkwijze besproken. Daaruit bleek dat deze werkwijze de omvang van de motiveringsplicht heeft vergroot, maar dat er nog ruimte voor verbetering is. Een Promisvonnis is namelijk nog vrijblijvend. Het is dan wel een norm gesteld door de Raad van de Rechtspraak, maar de rechter heeft nog geen (wettelijke) verplichting gekregen om volgens de Promis-werkwijze te gaan werken. Momenteel wordt gewerkt aan de modernisering van het Wetboek van Strafvordering. Het doel van de modernisering is “te komen tot een toekomstbestendig, voor professionals en burgers toegankelijk en in praktijk werkbaar wetboek dat voorziet in een evenwichtig stelsel van rechtswaarborgen”.¹⁴⁴ Ook de bewijsmotiveringsvoorschriften zijn bij dit wetsvoorstel onder de loep genomen en zondig aangepast. In dit hoofdstuk worden deze nieuwe bewijsmotiveringsvoorschriften besproken en vervolgens ingegaan op wat deze voorschriften betekenen voor de omvang van de motiveringsplicht.

5.1 De nieuwe voorschriften

Het wetsvoorstel¹⁴⁵ bevat een drietal bewijsvoorschriften, te weten de artikelen 4.3.22, 4.3.23 en 4.3.24 Wetsvoorstel vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering (hierna genoemd Wetsvoorstel).

Artikel 4.3.22

- 1. De beslissingen die in artikel 4.3.21 zijn vermeld, zijn gemotiveerd voor zover dat voor de begrijpelijkheid van die beslissingen noodzakelijk is.*
- 2. Indien de rechtbank in strijd met een door de verdachte uitdrukkelijk voorgedragen standpunt aanneemt dat het tenlastegelegde een bepaald strafbaar feit oplevert of dat een bepaalde strafuitsluitingsgrond of wettelijke strafverminderingsgrond niet van toepassing is, dan geeft het eindvonnis de redenen op die daaraan ten grondslag liggen.*
- 3. Indien een beslissing van de rechtbank op de vragen die in de artikelen 4.3.1 en 4.3.3 zijn vermeld afwijkt van een ander door de verdachte uitdrukkelijk voorgedragen standpunt, dan wel van een standpunt dat door de officier van justitie uitdrukkelijk is voorgedragen, dan geeft het eindvonnis de redenen op die daaraan ten grondslag liggen indien dat standpunt deugdelijk is onderbouwd.*
- 4. Indien de rechtbank in afwijking van een uitdrukkelijk voorgedragen standpunt tot een bewezenverklaring komt, kunnen de redenen die daaraan ten grondslag liggen ook worden opgenomen in de aanvulling bedoeld in artikel 4.3.23, derde lid.*

Artikel 4.3.23

- 1. Het eindvonnis bevat de uit wettige bewijsmiddelen blijkende redengevende feiten en omstandigheden waar de beslissing dat het tenlastegelegde feit door de verdachte is begaan op steunt.*
- 2. Voor zover de verdachte het bewezenverklaarde heeft bekend kan een opgave volstaan van de bewijsmiddelen waar de redengevende feiten en omstandigheden uit blijken, tenzij de verdachte nadien anders heeft verklaard.*
- 3. Indien aan de verdachte niet een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel van meer dan een jaar wordt opgelegd, behoeven de redengevende feiten en omstandigheden dan wel een opgave van de bewijsmiddelen waar zij uit blijken niet in het eindvonnis te worden opgenomen. Het eindvonnis wordt in dat geval aangevuld met een weergave van de uit de bewijsmiddelen blijkende redengevende feiten en omstandigheden dan wel een opgave van de bewijsmiddelen indien binnen drie maanden na de uitspraak een gewoon rechtsmiddel tegen het vonnis wordt aangewend.*
- 4. Aanvulling vindt plaats binnen drie maanden na het aanwenden van het rechtsmiddel. De aanvulling wordt ondertekend door één van de rechters die het eindvonnis hebben gewezen of, indien zij daar niet toe in staat zijn, door de voorzitter van het bestuur van de rechtbank dan wel een door deze aangewezen rechter.*
- 5. Aan een vordering van de officier van justitie of een verzoek van de verdachte om het eindvonnis aan te vullen wordt gevolg gegeven indien de vordering of het verzoek binnen drie maanden na de uitspraak is gedaan.*

¹⁴⁴ Kamerstukken II 2015/16, 29279, 278, p.1.

¹⁴⁵ Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2 (Wetsvoorstel).

Artikel 4.3.24 Het eindvonnis dan wel de aanvulling, bedoeld in artikel 4.3.23, derde lid, geeft in het bijzonder de redenen op die hebben geleid tot het gebruik als bewijsmiddel, indien dat gebruik is betwist, van een verklaring die of een schriftelijk stuk dat mededelingen bevat van: a. een persoon met een psychische stoornis, psychogeriatrische aandoening of verstandelijke handicap;
b. een persoon die de leeftijd van zestien jaar nog niet heeft bereikt;
c. een afgeschermd getuige;
d. een persoon van wie de identiteitsgegevens niet volledig bekend zijn;
e. een persoon met wie op grond van artikel 2.10.60, derde lid, of artikel 2.10.63 door de officier van justitie een afspraak is gemaakt;
f. een persoon die de juistheid van die mededelingen later bij een verhoor door een rechter heeft ontkend; of
g. een persoon die verdacht wordt van het deelnemen aan hetzelfde feit.

Deze voorschriften worden besproken aan de hand van een viertal uitsplitsingen, te weten de bewijsbeslissingen met redenen omkleed, de vermelding van de redengevende feiten en omstandigheden, de uitdrukkelijk voorgedragen standpunten en de bijzondere bewijsmiddelen.

5.1.1. Bewijsbeslissingen met redenen omkleed

Op grond van het huidige recht moeten de beslissingen op de vragen van artikel 348 en 350 Sv worden opgenomen in het vonnis en met redenen worden omkleed.¹⁴⁶ Artikel 4.3.21 lid 1 Wetsvoorstel luidt: “*Het eindvonnis bevat de beslissing van de rechtbank op de vragen die in artikelen 4.3.1 en 4.3.3 zijn vermeld*”. De artikelen 4.3.1 en 4.3.3 bevatten de formele en materiële vragen. Uit artikel 4.3.22 lid 1 Wetsvoorstel volgt dat de beslissingen van artikel 4.3.21 moeten zijn gemotiveerd voor zover dat voor de begrijpelijkheid van die beslissingen noodzakelijk is. Dit geldt voor zowel de positieve als de negatieve antwoorden.¹⁴⁷ Daarnaast bevatten de andere leden van artikel 4.3.21 Wetsvoorstel nog een reeks van andere beslissingen, die voor deze scriptie buiten beschouwing worden gelaten.

Artikel 4.3.22 lid 1 Wetsvoorstel bevat het uitgangspunt van de nieuwe bewijsmotiveringsvoorschriften. Dit artikel is een uitvloeisel van het grondslagenonderzoek Strafvordering 2001. In dat onderzoek wordt een belangrijke rol weggelegd voor de interactie tussen procesdeelnemers.¹⁴⁸ Als uitwerking daarvan volgt dat motivering niet wordt vereist als de beslissingen voor partijen vanzelf spreken.¹⁴⁹ Maar de rechter moet zich niet alleen richten op de belangen van de procespartijen, aangezien de motivering drie functies heeft, welke niet alleen gericht zijn op de procespartijen. De memorie van toelichting stelt dan ook dat de rechter kan volstaan met een standaardmotivering waarbij hij niet ingaat op de omstandigheden van het concrete geval, wanneer een beslissing zonder inhoudelijke motivering begrijpelijk is voor de partijen maar ook voor de samenleving en een hogere rechter.¹⁵⁰ Beslissingen moeten dus niet enkel worden gemotiveerd als er een verschil van mening is van de procespartijen. Maar in die gevallen heeft de rechter wel een indicatie dat een beslissing onbegrijpelijk kan zijn en dus heeft hij de plicht om te motiveren

¹⁴⁶ Artikel 359 lid 2 Sv.

¹⁴⁷ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1051 (MvT).*

¹⁴⁸ Groenhuijsen en Knigge 1999, p. 25-26.

¹⁴⁹ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1052 (MvT).*

¹⁵⁰ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1048 (MvT).*

5.1.2. Vermelding van redengevende feiten en omstandigheden

Voor wat betreft de vermelding van redengevende feiten en omstandigheden bepaalt artikel 4.3.23 lid 1 Wetsvoorstel: “*Het eindvonnis bevat de uit de wettige bewijsmiddelen blijkende redengevende feiten en omstandigheden waar de beslissing dat het tenlastegelegde feit door de verdachte is begaan op steunt.*” In vergelijking met het huidige artikel 359 lid 3 eerste zin Sv is nu duidelijker geformuleerd dat de bewezenverklaring onderbouwd moet worden met deze redengevende feiten en omstandigheden.¹⁵¹ Het nieuwe artikel laat daarbij de rechter vrij of hij die vermelding in een zakelijke samenvatting vormgeeft of letterlijk overneemt van het wettige bewijsmiddel.¹⁵²

Maar er zijn nog steeds uitzonderingen op deze regel. Zo mag volgens artikel 4.3.23 lid 2 Wetsvoorstel in het geval van een bekende verdachte die nadien niet anders heeft verklaard, de rechter volstaan met een opgave van de bewijsmiddelen.¹⁵³ In tegenstelling tot het huidige recht, kan ook worden volstaan met een opgave van de bewijsmiddelen als de bekende verdachte nadien niet anders heeft verklaard en de raadsman niettemin vrijspraak heeft bepleit. In dat geval moet volgens artikel 4.3.22 lid 3 Wetsvoorstel naast de opgave van de bewijsmiddelen wel een motivering volgen met betrekking tot het pleidooi voor vrijspraak.¹⁵⁴

Verder is niets veranderd aan de uitzondering dat voor het aangeven van de betrouwbaarheid of de rechtmatigheid van het bewijsmateriaal de rechter niet de redengevende inhoud van de bewijsmiddelen hoeft te vermelden waarop hij die beslissing baseert.¹⁵⁵ Het gaat hierbij namelijk om de bruikbaarheid van het materiaal en niet over de bewezenverklaring.

De bestaande uitzondering voor zaken waarbij een mondeling of verkort vonnis wordt gewezen, (zie paragraaf 3.1.2) blijft gehandhaafd. Het stempelvonnis is in het wetsvoorstel opgenomen in artikel 4.5.9 en het mondelinge vonnis met aantekening in het proces-verbaal ter terechtzitting in artikel 4.5.8. Voor die beide vonnissen geldt dat de vermeldingen van de redengevende feiten en omstandigheden dan wel de opgave van de gebezigde bewijsmiddelen achterwege kan blijven, tenzij één der partijen een verzoek om een schriftelijk vonnis of een rechtsmiddel wordt ingesteld.¹⁵⁶

In artikel 4.3.23 lid 3 Wetsvoorstel wordt bepaald dat met een verkort vonnis mag worden volstaan indien “aan de verdachte niet een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel van meer dan één jaar wordt opgelegd”.¹⁵⁷ In die gevallen kunnen de redengevende feiten en omstandigheden dan wel opgave van de bewijsmiddelen achterwege blijven. Als binnen drie maanden na de uitspraak een rechtsmiddel wordt ingesteld, moet het vonnis wel worden aangevuld met de redengevende feiten en omstandigheden of een opgave van de bewijsmiddelen.¹⁵⁸ De reden dat er alleen een verkort vonnis gewezen mag worden in de gevallen waarin de verdachte geen gevangenisstraf of vrijheidsbeneming strekkende maatregel van meer dan één jaar krijgt opgelegd is de verstrekking van de rechterlijke beslissingen. Met een gevangenisstraf of vrijheidsbeneming wordt inbreuk gemaakt op de grondrechten van de verdachte. De rechter kan niet vooraf of achteraf ter verantwoording worden geroepen. De verplichting om zo’n

¹⁵¹ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1057 (MvT).*

¹⁵² *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1057 (MvT).*

¹⁵³ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikel 4.3.23 lid 2 (Wetsvoorstel).*

¹⁵⁴ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 3, p. 1058 (MvT).*

¹⁵⁵ Corstens 2021, p. 905.

¹⁵⁶ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikelen 4.5.8 en 4.5.9 (Wetsvoorstel).*

¹⁵⁷ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikel 4.3.23 lid 3 (Wetsvoorstel).*

¹⁵⁸ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikel 4.3.23 lid 3 (Wetsvoorstel).*

beslissing te motiveren wordt dan gezien als compensatie voor het gebrek aan democratische legitimatie van de rechter.¹⁵⁹ Doordat de rechter de redengevende feiten en omstandigheden uit de gebezigde bewijsmiddelen moet vermelden, controleert hij of de bewezenverklaring volgt uit deze redengevende feiten en omstandigheden. En juist deze vorm van zelfcontrole ligt in de rede bij de zware zaken met betrekking tot gevangenisstraf of vrijheidsbeneming van meer dan één jaar.¹⁶⁰

5.1.3. Uitdrukkelijk voorgedragen standpunten

In het huidige recht geldt al een responsieplicht op uitdrukkelijk onderbouwde standpunten. Maar zoals aangegeven in paragraaf 3.1.5 is daarbij onderscheid te maken bewijsverweren waarvoor een lichte of zware stelplicht wordt gehanteerd. In het wetsvoorstel is dit stelsel van motiveringsplichten eenvoudiger gemaakt.¹⁶¹

In eerste instantie geldt het uitgangspunt van artikel 4.3.22 lid 1 Wetsvoorstel en dat is, zoals besproken in paragraaf 5.1.1, dat beslissingen motivering behoeven als deze onbegrijpelijk zijn.¹⁶² Het tweede en derde lid van artikel 4.3.22 Wetsvoorstel geven een aanvulling op deze hoofdregel.¹⁶³ Je zou kunnen zeggen dat sprake is van een overlap met het eerste lid van het desbetreffende artikel. Een voorgedragen standpunt kan immers een indicatie zijn dat een motivering benodigd is voor de begrijpelijkheid van de beslissing en dan geldt er al een motiveringsplicht. De memorie van toelichting geeft evenwel aan dat in het uitgangspunt van artikel 4.3.22 besloten ligt dat niet elk ingenomen standpunt een antwoord behoeft van de rechter. Alleen als een betoog van een van de partijen twijfel oproept aan de juistheid van de beslissing, moet de rechter motiveren om die twijfel weg te nemen.¹⁶⁴ Voldoet een standpunt echter aan artikel 4.3.22 lid 2 of 3 Wetsvoorstel dan heeft de rechter de plicht afwijking daarvan te motiveren.

Het derde lid geeft de hoofdregel, te weten de zware stelplicht.¹⁶⁵ Dit artikellid bepaalt dat de rechter verplicht is te motiveren wanneer hij afwijkt van een uitdrukkelijk voorgedragen standpunt met betrekking tot de formele en materiele vragen zolang die standpunten deugdelijk zijn onderbouwd.¹⁶⁶ Hoewel wordt gesproken over uitdrukkelijk voorgedragen standpunten die deugdelijk zijn onderbouwd, blijkt uit de memorie van toelichting dat de uitleg hiervoor hetzelfde is als voor de uitdrukkelijk onderbouwde standpunten uit het huidige recht.¹⁶⁷ Dus alleen als het standpunt is voorzien van argumenten, een ondubbelzinnige conclusie en is voorgedragen ten overstaan van de rechter, is de rechter verplicht te motiveren als hij afwijkt van dit standpunt.¹⁶⁸

Artikel 4.3.22 lid 2 Wetsvoorstel geeft de lichtere stelplicht weer. Hierin wordt bepaald dat de rechter een motivering moet geven als hij afwijkt van een uitdrukkelijk voorgedragen standpunt van de verdachte dat het tenlastgelegde geen bepaald strafbaar feit oplevert of dat een bepaalde strafuitsluitingsgrond of wettelijke strafvermindingsgrond van toepassing is.¹⁶⁹ Gaat de rechter niet mee met dit standpunt dan moet de rechter dit motiveren als de verdachte daar uitdrukkelijk voor heeft bepleit. Hiervoor is voldoende dat het betoog

¹⁵⁹ Corstens 2021, p. 937-938.

¹⁶⁰ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1057 (MvT).

¹⁶¹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1053 en 1055 (MvT).

¹⁶² *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.22 (Wetsvoorstel).

¹⁶³ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁶⁴ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁶⁵ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁶⁶ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.22 lid 3 (Wetsvoorstel).

¹⁶⁷ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁶⁸ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁶⁹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.22 lid 2 (Wetsvoorstel).

bezwaarlijk anders kan worden opgevat als een standpunt dat het tenlastgelegde geen strafbaarfeit oplevert of dat er een strafuitsluitingsgrond of strafverminderinggrond van toepassing is.¹⁷⁰ Ook de Meer- en vaart-verweren en dakdekkersverweren vallen hieronder en hebben dus een lichte stelplicht.¹⁷¹

De reden voor het onderscheid tussen de lichte en zware stelplicht is dat de verweren zoals bedoeld in het tweede lid rechtstreeks betrekking hebben op de juridische schuldvraag. De verdachte betwist dat hij strafbaar is door het aanvoeren van een ander scenario dat niet in strijd is met de gebezigde bewijsmiddelen. Of de verdachte voert een verweer waarin de voorgestelde uitleg van een wetsterm in de tenlastelegging tot vrijspraak zou moeten leiden. De verdachte pleit dus dat hij geen schuld heeft. De memorie van toelichting stelt dat de explicatiefunctie van de motivering mee brengt dat de rechter uitlegt waarom hij afwijkt van het standpunt van de verdachte, ook in die gevallen waarin het betoog van de verdachte niet direct twijfel oproept aan de juistheid van die beslissing.¹⁷² De bewezenverklaring volgt uit de gebezigde bewijsmiddelen en zou in beginsel dus begrijpelijk moeten zijn. Maar voor de verdachte is het niet begrijpelijk, omdat hij uitgaat van een ander senario of een andere uitleg van een wetsterm.

Op grond van artikel 4.3.22 lid 4 Wetsvoorstel kan in het geval van een verkort vonnis, zoals bedoeld in artikel 4.3.23 lid 3 Wetsvoorstel, de motivering voor de afwijking op de standpunten ook geschieden in de aanvulling.

5.1.4. Bijzondere bewijsmiddelen

In het wetsvoorstel bepaalt artikel 4.3.24 voor welke bijzondere bewijsmiddelen een motivering nodig is voor het gebruik van deze bewijsmiddelen in het geval dat deze worden betwist.¹⁷³ Wil van een betwisting sprake zijn dan moet er specifiek bij het desbetreffende bewijsmiddelen worden aangegeven waarom deze geen bewezenverklaring kan ondersteunen.¹⁷⁴ In het huidige recht moet de rechter het gebruik van een aantal bewijsmiddelen ambtshalve motiveren, te weten verklaringen van onbeëdigde aangemaande getuigen, verklaringen van afgeschermd getuigen, verklaringen van kroongetuigen en (deels) anoniem bewijs. Bij de verklaringen van de onbeëdigde aangemaande getuigen gaat het daarnaast alleen om de proces-verbalen van verhoor bij de rechter-commissaris of de rechtbank.¹⁷⁵ De rechter heeft dus in het wetsvoorstel alleen de plicht tot het motiveren van het gebruik van deze bijzondere bewijsmiddelen als deze zijn betwist en geen ambtshalve motiveringsplicht meer. Een ambtshalve motiveringsplicht past namelijk niet in de ontwikkeling waarin gekeken wordt naar de interactie tussen procesdeelnemers. Maar bij de afwezigheid van een nadere regeling omtrent deze bewijsmiddelen zou echter een standpunt van de verdachte omtrent deze bewijsmiddelen moeten voldoen aan de zware stelplicht van artikel 4.3.22 lid 3 Wetsvoorstel. De wetgever is van mening dat die eis voor deze bijzondere bewijsmiddelen te zwaar is, nu de waarborg voor de betrouwbaarheid bij deze bewijsmiddelen aanmerkelijk geringer is. Het ligt daarom in de rede de rechter te verplichten te motiveren als het gebruik voor het bewijs van deze bijzondere bewijsmiddelen wordt betwist.¹⁷⁶

¹⁷⁰ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁷¹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1055 (MvT).

¹⁷² *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

¹⁷³ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.24 (Wetsvoorstel).

¹⁷⁴ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1060 (MvT).

¹⁷⁵ PHR 24 November 2006, ECLI:NL:PHR:2006:AZ0216, r.o. 3.4.

¹⁷⁶ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1060 (MvT).

Artikel 4.3.24 Wetsvoorstel geeft aan voor welke bewijsmiddelen deze nadere motiveringsplicht geldt. Het gaat daarbij om een verklaring of schriftelijk stuk dat mededelingen bevat van een zevental personen, te weten:

1. een persoon met een psychische stoornis, psychogeriatrische aandoening of verstandelijke handicap;
2. een persoon onder de 16 jaar;
3. een afgeschermde getuige;
4. een persoon waarvan de identiteitsgegevens niet volledig bekend zijn;
5. een kroongetuige;
6. een persoon die de juistheid van mededelingen later bij een verhoor door een rechter ontkend; en
7. een medeverdachte.¹⁷⁷

Het wetsvoorstel spreekt nu niet enkel van een proces-verbaal van verhoor bij de rechter-commissaris of rechtbank, maar van elke verklaring of schriftelijk stuk met daarin mededelingen van de omschreven personen. Het is niet meer mogelijk het proces-verbaal van de politie te gebruiken waarin een van deze verklaringen is opgenomen zonder dat dit gemotiveerd hoeft te worden.¹⁷⁸

Daarnaast zijn er twee personen toegevoegd in vergelijking met het huidige recht. Het gaat hierbij om de persoon die de juistheid van de mededelingen in de verklaring of schriftelijk stuk later bij verhoor door de rechter heeft ontkend en om de persoon die verdacht wordt van het deelnemen aan hetzelfde feit als de verdachte. In beide gevallen kan men twijfels hebben bij de betrouwbaarheid van de mededelingen en de betreffende personen. Een nadere motivering is dan ook gewenst.¹⁷⁹

5.2 Omvang van de motiveringsplicht

In de vorige paragraaf zijn de nieuwe artikelen voor de bewijsmotivering besproken zoals deze zijn opgenomen in het wetsvoorstel. De vraag is nu in hoeverre deze van invloed zijn op de omvang van die motiveringsplichten.

De hoofdregel voor het motiveren is dat alle beslissingen van de rechter gemotiveerd moeten worden als dit noodzakelijk is voor de begrijpelijkheid van die beslissing.

De vraag is wanneer een beslissing “onbegrijpelijk” is en dus gemotiveerd moet worden. De memorie van toelichting zegt dat als een betoog van een van de partijen twijfel oproept over de juistheid van de beslissing, deze een motivering behoeft.¹⁸⁰ In samenhang met het voorgestelde artikel 4.3.22 lid 2 en 3 Wetsvoorstel (zie paragraaf 5.1.3) en de uitleg in de memorie van toelichting kan worden afgeleid dat de standpunten van de partijen tijdens de terechtzitting een rol spelen bij deze begrijpelijkheid. Als één van de partijen een bepaald standpunt heeft ingenomen, kan een motiveringsplicht bestaan. De beslissing kan immers onbegrijpelijk zijn als die afwijkt van het door een partij ingenomen standpunt. Maar de verplichting om te motiveren wanneer dit voor de begrijpelijkheid van de beslissing noodzakelijk is ziet niet alleen op het belang van de procespartijen. De rechter moet voor de ‘begrijpelijkheid’ niet alleen kijken naar wat begrijpelijk is voor de procespartijen, maar ook voor de overige procesdeelnemers en derden, zoals de samenleving en de hogere rechter. Naar verwachting zal de mate waarin de begrijpelijkheid van de beslissing een motivering

¹⁷⁷ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.24 (Wetsvoorstel).

¹⁷⁸ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1060 (MvT).

¹⁷⁹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1061 (MvT).

¹⁸⁰ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1054 (MvT).

vereist voor de procesdeelnemers en voor derden in veel gevallen overeenkomen. Waar dat niet zo is, zal de rechter steeds moeten motiveren.¹⁸¹ Dit impliceert dat dus niet altijd een motivering benodigd is. De toekomst zal moeten uitwijzen in hoeverre de motiveringsplicht in de praktijk daardoor wordt beperkt.

Voor wat betreft het vermelden van de redengevende feiten en omstandigheden uit de gebezigde bewijsmiddelen is de omvang ten opzichte van het huidige recht toegenomen. De uitzonderingen omtrent de bekende verdachte en de betrouwbaarheid of onrechtmatigheid van verklaringen blijven bestaan. Anderzijds is de mogelijkheid tot het wijzen van een verkort vonnis beperkt. In de toekomst mag geen verkort vonnis meer worden gewezen als de verdachte een gevangenisstraf of vrijheidsbenemende maatregel van meer dan één jaar krijgt opgelegd.¹⁸² De rechter moet dus vaker dan nu de redengevende feiten en omstandigheden uit de gebezigde bewijsmiddelen in het vonnis vermelden. Voor wat betreft de bekende verdachte is er nog wel een beperking van de motiveringsplicht bijgekomen: het werken met een opgave wordt ook mogelijk in gevallen waarin de verdachte zijn bekentenis niet heeft ingetrokken maar de raadsman desalniettemin vrijspraak heeft bepleit. Op grond van artikel 4.3.22 Wetsvoorstel kan de rechter wel verplicht zijn te reageren op het pleidooi voor vrijspraak.¹⁸³ Het pleidooi voor vrijspraak maakt immers dat een bewezenverklaring niet zomaar begrijpelijk is.

Voor de gevallen van een uitdrukkelijk voorgedragen standpunt is echter ten opzichte van het huidige recht weinig veranderd in de uitvoering anders dan dat de motiveringsplicht nu duidelijker is geformuleerd en gecodificeerd.

Voor wat de plicht tot motivering van bijzondere bewijsmiddelen wordt het aantal gevallen waarvoor die motiveringsplicht geldt uitgebreid. Het gaat in de toekomst niet alleen om de proces-verbalen bij de rechter-commissaris of de rechtbank, maar om alle verklaringen of schriftelijke stukken die mededelingen van de genoemde categorieën personen bevat.¹⁸⁴ Daaraan worden als nieuwe categorieën toegevoegd de medeverdachte en de persoon die de juistheid van de mededeling in een later verhoor bij de rechter ontkent. Tegenover deze verruiming in categorieën staat een beperking van motiveringsplicht: in tegenstelling tot het huidige recht moet alleen als het gebruik van het betreffende bewijsmiddel wordt gemotiveerd als het gebruik van zo'n bewijsmiddel worden betwist. Ten opzichte van het huidige recht is het dus een verkleining van de omvang van de motiveringsplicht.

De controle van de Hoge Raad blijft echter ongewijzigd. De Hoge Raad houdt zich niet met feiten bezig maar controleert of het recht goed is toegepast.¹⁸⁵ De Hoge Raad beoordeelt of de bewezenverklaring volgt uit de gebruikte bewijsmiddelen en of de gebruikte motiveringen begrijpelijk zijn. Ook in het wetsvoorstel worden geen inhoudelijke eisen gesteld aan de motivering. Dus hoe meer motivering een rechter geeft, hoe groter de controle door de Hoge Raad. Een rechter kan dan ook nog steeds gebruik blijven maken van standaardoverwegingen en zo zorgen dat zijn uitspraak casstievrij blijft.¹⁸⁶ In paragraaf 3.2 is

¹⁸¹ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 4, p. 139.

¹⁸² *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.23 lid 2 (Wetsvoorstel).

¹⁸³ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.23 lid 2 (Wetsvoorstel).

¹⁸⁴ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 2, artikel 4.3.24 (Wetsvoorstel).

¹⁸⁵ Corstens 2021, p. 1021.

¹⁸⁶ Corstens 2021, p. 939-940.

al geschreven over deze standaardoverwegingen. Het wetsvoorstel brengt hier geen wijziging in. De in het wetsvoorstel opgenomen motiveringsplicht kan dus worden uitgehold door het gebruik van standaardoverwegingen.

In het nieuwe stelsel gelden dezelfde gronden van nietigheid als in het huidige recht zijn vastgelegd in artikel 358 lid 5, artikel 359 lid 8 en artikel 360 lid 4 Sv. Ook de in de huidige jurisprudentie besloten regel dat cassatie achterwege kan blijven bij het ontbreken van de motivering als de partij daardoor niet in zijn belangen is geschaad, wordt gehandhaafd. Deze is in het wetsvoorstel zelfs wettelijk vastgelegd in artikel 5.5.12 lid 2 onder f Wetsvoorstel.

Zo bezien lijkt de modernisering van het Wetboek van Strafvordering de omvang van de motiveringsplicht op een aantal punten te beperken. Aan de andere kant zijn de mogelijkheden tot het wijzen van een verkort vonnis beperkt, waardoor een rechter in meer gevallen dan thans in ieder geval de redengevende feiten en omstandigheden van de gebezigde bewijsmiddelen moet vermelden.

6. Conclusie

Zoals in de inleiding besproken gaat deze scriptie over de vraag of de voorschriften met betrekking tot de bewijsmotivering zoals opgenomen in het wetsvoorstel in vergelijking tot de huidige motiveringsvoorschriften en de motiveringseisen van de zogeheten Promisvonnissen een verbetering opleveren in het licht van de inscherpingsfunctie van de motivering. Om deze vraag te beantwoorden zijn, naast de inscherpingsfunctie, de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften, de Promis-werkwijze en de voorschriften van het wetsvoorstel besproken en de omvang van de motiveringsplichten daarbij. Aan de hand daarvan kan worden beantwoord of bij invoering van het wetsvoorstel een verbetering zal plaatsvinden met betrekking tot de rol van de inscherpingsfunctie. Dat dit veelal een samenhang heeft met de omvang van de motiveringsplichten is niet vreemd. Immers wanneer er geen motivering vereist is, kunnen de functies van de motivering ook niet tot hun recht komen.

6.1. Beantwoording deelvragen:

Voor ik de hoofdvraag beantwoord, zal ik eerst de deelvragen beantwoorden.

6.1.1. Inscherpingsfunctie

In hoofdstuk 2 heb ik de inscherpingsfunctie beschreven. De inscherpingsfunctie heeft tot doel de rechter zich bewust te laten worden van de beslissingen die hij moet nemen op de formele en materiële vragen en alle relevante aspecten die daarbij een rol spelen.¹⁸⁷ Het is een soort zelfcontrole van de rechter waarbij hij controleert of zijn oordeel gebaseerd is op de redengevende en betrouwbare feiten en omstandigheden die volgen uit de wettige bewijsmiddelen.¹⁸⁸ Door die inscherping:

1. wordt de rechter zich bewust of er al dan niet gaten in zijn gedachtegang zitten en of zijn gedachtegang geen subjectieve elementen bevat;
2. wordt de rechter zich bewust van het feit dat hij als enige verantwoordelijk is voor zijn oordeel;
3. wordt van de rechter een actievare houding vereist ten opzichte van de opsporingsresultaten;
4. wordt de controlefunctie van de motivering aangevuld.

Het antwoord op de eerste deelvraag, waarom de inscherpingsfunctie van belang is, is dat de inscherpingsfunctie de kwaliteit en betrouwbaarheid van het rechterlijk oordeel verhoogt.

6.1.2. De motiveringsplicht in de huidige bewijsvoorschriften

In de huidige bewijsvoorschriften is de omvang van de motiveringsverplichting beperkt. In veel gevallen is de rechter niet verplicht om zijn beslissing te motiveren, omdat veel zaken kunnen worden afgedaan met een mondeling of verkort vonnis waarvoor geen motiveringsverplichting geldt. Voor zaken met uitdrukkelijk onderbouwde standpunten geldt weliswaar een zware stelplicht, maar als daarbij sprake is van Meer en Vaart-verweren of dakdekkersverweren geldt de lichtere stelplicht. Het aantal zaken met anoniem bewijs waarvoor een motiveringsplicht geldt, is beperkt: is sprake van een verklaring van een niet anonieme getuige die verklaart wat een anonieme bron heeft gezegd, dan is er geen sprake

¹⁸⁷ Corsten 2021, p. 938-939.

¹⁸⁸ Buruma 2005, p. 72; *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p.1057.

van anoniem bewijs.¹⁸⁹ Ook de motiveringsplicht voor het gebruik van bewijsmiddelen waarbij de betrouwbaarheid in twijfel kan worden getrokken blijkt beperkt. En ten slotte kan de rechter de motiveringsverplichting omzeilen door in plaats van de verklaringen van onbeëdigde getuigen of afgeschermd getuigen gebruik te maken van het proces-verbaal van verhoor bij de politie.

In de gevallen waarin de rechter wel moet motiveren, volstaat hij vaak met in de rechtspraak gebruikelijke standaardoverwegingen. Dat dwingt hem niet tot nadenken. Hij kan dat vrijwel straffeloos doen, omdat de Hoge Raad geen inhoudelijke eisen stelt aan de motivering.¹⁹⁰ Ook als een wettelijk vereiste motivering toch ontbreekt, leidt dit niet altijd tot succes bij een beroep in cassatie, bijvoorbeeld als een standpunt van een der partijen van ondergeschikt belang is. Ten slotte accepteert de Hoge Raad dat een standpunt impliciet kan worden verworpen door het opnemen van de redengevende feiten en omstandigheden.¹⁹¹ De conclusie, en dus het antwoord op de tweede deelvraag, is dat in de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften de omvang van de motiveringsplicht beperkt is.

6.1.3 De motiveringsplicht in Promisvonnissen

In een Promisvonnis mag de vermelding van inhoud van de redengevende feiten en omstandigheden alleen achterwege blijven bij de bekende verdachte.¹⁹² De rechter moet, in vergelijking met de huidige bewijsvoorschriften, in veel meer gevallen de inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen vermelden. Dit geschiedt veelal in een lopend verhaal, waarbij naar de specifieke inhoud wordt verwezen met een nauwkeurige verwijzing naar de vindplaats daarvan.¹⁹³ In de Promisvonnissen worden daarnaast, anders dan in klassieke vonnissen, de standpunten van de partijen weergegeven en niet alleen de nadrukkelijk onderbouwde standpunten.¹⁹⁴ Daarnaast vereist de Promis-werkwijze in veel meer gevallen dan in de huidige bewijsvoorschriften een nadere onderbouwing van de rechter, onder andere voor het gebruik van bewijsmiddelen waarbij aan de betrouwbaarheid kan worden getwijfeld. De rechter kan echter nog wel gebruik maken van standaardoverwegingen, omdat ook bij een Promisvonnis de Hoge Raad alleen toetst op begrijpelijkheid en houdbaarheid en dus geen inhoudelijke eisen stelt aan de motivering.

De conclusie is dat in Promis de rechter in veel meer gevallen dan in de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften zijn beslissing zal moeten onderbouwen. Daarmee is de derde deelvraag beantwoord.

6.1.4. De motiveringsplicht in het wetsvoorstel Modernisering Wetboek van Strafvordering

Volgens het wetsvoorstel moet de rechter een beslissing motiveren wanneer dit voor de begrijpelijkheid van deze beslissing noodzakelijk is. Hierbij gaat het niet alleen om de begrijpelijkheid voor de procespartijen, maar ook voor de samenleving of hogere rechter. Een indicator dat motiveren noodzakelijk is voor de begrijpelijkheid kan een ingenomen standpunt van een van de partijen zijn.¹⁹⁵ Dit hoeft niet een uitdrukkelijk voorgedragen standpunt te zijn. Dit voorstel lijkt enigszins op de (in paragraaf 4.1.1 besproken) indicatoren voor een nadere bewijsmotivering in het Promisvonnis. Het gaat daarbij immers ook om een

¹⁸⁹ HR 14 december 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8925, NJ 2005, 383, m. nt. YB, r.o. 3.3–3.4.

¹⁹⁰ Corsten 2021, p. 939-940.

¹⁹¹ Van Dorst 2018, p. 195.

¹⁹² Keulen en Knigge 2016, p. 613; Buruma 2005, p. 79; Dreissen 2007, p. 160.

¹⁹³ Keulen en Knigge 2016, p. 613.

¹⁹⁴ Keulen en Knigge 2016, p. 613.

¹⁹⁵ *Kamerstukken II 2022/23*, 36327, nr. 3, p. 1105-1106 (MvT).

motivering voor gevallen waarin dit voor de begrijpelijkheid noodzakelijk kan zijn. Het is nu alleen breder getrokken dan de indicatoren die het Promisvonnissen geeft. Toch lijkt dit een beperking van de motiveringsplicht in te houden ten opzichte van de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en het Promisvonnissen. Er wordt niet altijd een motivering voor een beslissing geëist. In de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en het Promisvonnissen moeten de beslissingen op de materiële vragen altijd gemotiveerd worden. De rechter moet volgens het wetsvoorstel vaker dan onder de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften de inhoud van redengevende feiten en omstandigheden vermelden. Daarbij geldt, evenals bij de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften en de Promis-werkwijze, de uitzondering van de bekende verdachte. Daarentegen mag minder vaak een verkort vonnis worden gewezen dan onder de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften. Een verkort vonnis is nu alleen nog toegestaan wanneer geen gevangenisstraf of vrijheidsbenemende maatregel van meer dan één jaar is opgelegd. Verder geldt een motiveringsplicht als hij afwijkt van een standpunt van een van de procespartijen. Het wetsvoorstel beoogt dus een verbreding van de omvang van de motiveringsplicht ten opzichte van het huidige recht, maar niet ten opzichte van het Promisvonnissen. In een Promisvonnissen mag immers alleen bij de bekende verdachte de vermelding achterwege blijven en bestaat verder geen mogelijkheid tot een verkort vonnis. Voor wat betreft de bewijsmiddelen waarin de betrouwbaarheid in twijfel kan worden getrokken vindt ten opzichte van de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften enerzijds een uitbreiding plaats van de motiveringsplicht maar anderzijds ook een beperking. Uitbreiding omdat het nu niet alleen gaat om verklaringen die bij de rechter-commissaris of ter zitting zijn afgelegd, maar om alle verklaringen of schriftelijke stukken die mededelingen bevatten van de in artikel 4.3.24 Wetsvoorstel genoemde personen.¹⁹⁶ Maar deze motivering wordt alleen geëist als het gebruik van betreffende bewijsmiddel wordt betwist. Er is dus geen ambtshalve motiveringsplicht meer zoals het huidige recht deze wel kent. Dit is dus een beperking van de motiveringsplicht.

Wat betreft de uitdrukkelijk voorgedragen standpunten heeft geen verandering plaatsgevonden met betrekking tot de omvang van de motiveringsplicht, anders dan dat vaker een motivering moet worden opgenomen omdat minder vaak een verkort vonnis mag worden gewezen. Ten opzichte van het Promisvonnissen is sprake van een verslechtering. Het Promisvonnissen kent alleen een verkort vonnis bij de bekende verdachte en bevat dus veelal direct de weerlegging van de standpunten en niet pas na het instellen van een rechtsmiddel.

Voor wat betreft de inhoudelijke toets op de motivering door de Hoge Raad verandert er niets ten opzichte van het huidige recht. Standaardoverwegingen liggen dus ook hier op de loer. De conclusie en het antwoord op de vierde deelvraag is dat de motiveringsplicht verslechtert ten opzichte van de Promis-werkwijze.

6.2. De inscherpingsplicht vergeleken

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden, moet worden onderzocht waar nu de inscherpingsfunctie het beste tot zijn recht komt: de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften, Promis of de Modernisering van het Wetboek van Strafvordering. Het belang van de inscherpingsfunctie in de drie “stelsels” heeft een relatie met de omvang van de

¹⁹⁶ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikel 4.3.24 (Wetsvoorstel).*

motiveringsplicht: als in meer gevallen een onderbouwing van de rechterlijke beslissing wordt geëist, zal de inscherpingsfunctie in meer gevallen een rol spelen. Een ander belangrijke factor voor de rol van betekenis van de inscherpingsfunctie is het punt waarvoor de motiveringsplicht geldt. Inscherping moet zorgen dat de rechter zich bewust wordt van zijn keuze en ingescherpt wordt om zo tot een kwalitatief goed oordeel te komen. De inscherping is dan vooral nodig bij beslissingen waar men over kan twijfelen, zoals bij het gebruik van anoniem bewijs. Het feit dat er een motiveringsplicht geldt voor een veroordeling, terwijl er geen twijfel is dat de verdachte het tenlastegelegde heeft begaan omdat de verdachte dit zelf heeft bekend, behoeft weinig inscherping. Het gaat juist om de zaken waarin die veroordeling is gebaseerd op bijvoorbeeld een verklaring van een medeverdachte en een signalering van de verdachte op de betreffende locatie waar het feit begaan is. Het is juist dan van belang dat de rechter zichzelf bewust wordt of op deze twee bewijsmiddelen inderdaad naar alle waarschijnlijkheid gesteld kan worden dat de verdachte het tenlastegelegde feit heeft begaan. Ook het gebruik van standaardoverwegingen is van belang voor de inscherpingsfunctie. Hoe meer de mogelijkheid bestaat standaardoverwegingen te gebruiken, hoe kleiner de rol van betekenis voor de inscherpingsfunctie. Inscherping impliceert dat hij in plaats van een standaardoverweging te gebruiken bij zichzelf te rade gaat of hij bijvoorbeeld zelf de overtuiging bekomen heeft of alle elementen van de tenlastelegging zijn vervuld, of er leemtes in de bewijsvoering zitten, of waarom hij nu echt van mening is dat een bewijsmiddel van een leugenachtige getuige betrouwbaar is en ten slotte, alles overziend, of hij meent dat een feit al dan niet wettig en overtuigend is bewezen en op grond van welke van zijn overwegingen. Standaardoverwegingen kent de rechter vaak uit zijn hoofd en hij denkt daar minder bij na dan wanneer hij deze overwegingen zelf in eigen woorden moet formuleren. De rechter wordt minder ingescherpt.

Huidige bewijsmotiveringsvoorschriften

Onder de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften is de omvang van de motiveringsplicht beperkt. Ook als het gaat om de ambtshalve motiveringsplicht bij het gebruik van een aantal bewijsmiddelen, zoals anoniem bewijs waar juist inscherping benodigd is. Als gevolg hiervan speelt de inscherpingsfunctie in de huidige wetgeving in de praktijk vaak geen of een beperkte rol. De mogelijkheid om een beslissing daarnaast te motiveren met een standaardoverweging dwingt de rechter ook niet tot zelfreflectie, tot een bewust nadenken. Samenvattend kan worden gesteld dat de huidige wetgeving door vooral het toestaan van het ontbreken van een motivering bij mondelinge en verkorte vonnissen en door het gebruik van standaardoverwegingen geen recht doet aan de inscherpingsfunctie.

Promis

Doordat de rechter in een lopend verhaal zeer nauwkeurig moet verwijzen naar de redengevende inhoud van de gebezigde bewijsmiddelen is hij zeer bewust bezig met die inhoud. De rechter moet ook vaker een nadere onderbouwing geven voor onder andere het gebruik van bewijsmiddelen waarbij de betrouwbaarheid in twijfel kan worden getrokken. Omdat in het vonnis de bewijsconstructie moet worden uitgewerkt, is blijkens de evaluaties van Promis I en Promis II de nadruk meer komen te liggen op het voorbereiden daarvan. Doordat daaraan meer tijd wordt besteed worden eventuele zwakke punten in de bewijsconstructie kenbaar en kunnen die tijdens de zitting de nodige aandacht krijgen. De rechter houdt zich daardoor ook actiever bezig met de opsporingsresultaten en beseft dat hij en hij alleen verantwoordelijk is voor de bewijsconstructie. Uit de evaluaties blijkt verder dat ook bij de bespreking in de raadkamer er meer aandacht is voor de bewijsconstructie. Daarbij wordt uitvoeriger gekeken of alle onderdelen van de bewezenverklaring volgen uit de redengevende feiten en omstandigheden van de gebezigde bewijsmiddelen en dus is er meer sprake van zelfcontrole door rechters. En hoewel de Hoge Raad niet toetst op de

inhoud, is daardoor wel een betere controle mogelijk: hoe meer motivering er wordt gegeven, hoe meer de Hoge Raad immers kan controleren op begrijpelijkheid en houdbaarheid van de bewezenverklaring of vrijspraak.

Het gevaar van standaardoverwegingen blijft bestaan, maar omdat de redengevende inhoud en de standpunten van partijen moeten worden vermeld, leidt dit wel tot meer aandacht voor de bewijsconstructie.

De rechter heeft niet de wettelijke plicht om via de Promis-werkwijze een vonnis op te stellen. Het is een richtlijn die de rechtspraak zichzelf heeft opgelegd met de norm dat 50% van de vonnissen volgen de Promis-werkwijze moeten geschieden. Het gemiddelde van 2016-2020 ligt op 75% voor de rechtbanken. Er worden dus meer Promisvonnissen gewezen dan klassieke vonnissen, ook al is het geen wettelijke verplichting. Hierdoor komt de inscherpingsfunctie veel beter tot zijn recht in Promisvonnissen dan in vonnissen die onder de huidige bewijsvoorschriften worden gegeven.

Wetsvoorstel Modernisering Wetboek van Strafvordering

In het wetsvoorstel mag de rechter in zaken waarbij een gevangenisstraf of vrijheidsbenemende maatregel van meer dan één jaar is opgelegd niet meer een verkort vonnis wijzen. Dat leidt ertoe dat hij in meer gevallen dan onder de huidige bewijsvoorschriften de redengevende feiten en omstandigheden moet opnemen en vaker het afwijken van uitdrukkelijk voorgedragen punten moet motiveren. De rechter moet zich in die zaken bewust bezighouden met de bewijsconstructie. Ten opzichte van de Promis-werkwijze mag er conform het wetsvoorstel wel vaker een vonnis worden gewezen zonder vermelding van de redengevende feiten en omstandigheden of zonder motivering bij afwijken van de uitdrukkelijk voorgedragen standpunten.

De ambtshalve motiveringsplicht met betrekking tot de bewijsmiddelen van het huidige artikel 360 Sv is in het wetsvoorstel verdwenen. De rechter hoeft het gebruik van deze bewijsmiddelen nu alleen te motiveren als deze worden betwist. Maar juist voor deze bewijsmiddelen zou inscherping van de rechter gerechtvaardigd zijn nu de betrouwbaarheid van deze bewijsmiddelen discutabel is. De vraag is wel hoe deze motiveringsplicht in de praktijk gaat uitpakken. Als een van de partijen zo'n bewijsmiddel altijd betwist, dat heeft verdwijnen van de ambtshalve motiveringsplicht weinig impact op de inscherpingsfunctie. Voorts moet de rechter een beslissing op de materiële vragen motiveren als dit voor de begrijpelijkheid daarvan noodzakelijk is. De rechter zal zich bij elke beslissing bewust moeten afvragen of deze begrijpelijk is voor de partijen.

Het gebruik van standaardoverwegingen is ook onder het wetsvoorstel nog steeds mogelijk. Aldus is de rechter meer dan onder de huidige bewijsvoorschriften bewust bezig met elke beslissing, maar minder dan bij de Promis-werkwijze. Bij de Promis-werkwijze moet de rechter immers de beslissing ook motiveren als deze wel begrijpelijk is en mag een verkort vonnis alleen gewezen worden bij een bekende verdachte. De rechter wordt zich dan nog bewuster bezig is met zijn beslissing.

6.3. Conclusie

In de huidige bewijsvoorschriften komt door een magere motiveringsverplichting de inscherpingsfunctie niet tot zijn recht. Ook in het wetsvoorstel komt de inscherpingsfunctie maar beperkt tot zijn recht. Er zijn nog steeds gevallen waarin de rechter af kan met een verkort vonnis zonder motivering, zij het in minder gevallen. Dit is dus een verbetering. Vergeleken met de huidige bewijsvoorschriften brengt het wetsvoorstel op andere punten juist geen verbetering, zoals bij het gebruik van de bewijsmiddelen waarbij de betrouwbaarheid kan worden betwist. Het gaat hierbij om de bewijsmiddelen waarvoor onder het huidige artikel 360 Sv een ambtshalve motiveringsplicht geldt. Deze ambtshalve motiveringsplicht is in het wetsvoorstel verdwenen, terwijl die verplichting nu juist bijdraagt

aan de inscherping van de rechter omtrent het gebruik van deze bewijsmiddelen. De inkleding van de motiveringsplicht van het nieuwe artikel 4.3.24¹⁹⁷ is hierbij wel van belang. Als de praktijk is dat het gebruik van deze bewijsmiddelen altijd betwist wordt, heeft het verdwijnen van de ambtshalve motiveringsplicht weinig impact.

Het Promisvonnis bevat vaker dan het wetsvoorstel een motivering. Bij het Promisvonnis kan alleen bij een bekende verdachte vermelding van de redengevende feiten en omstandigheden achterwege blijven, terwijl in het wetsvoorstel die vermelding ook achterwege kan blijven bij het wijzen van een vonnis waar geen vrijheidbenemende maatregel of gevangenisstraf langer dan één jaar wordt opgelegd. Daarnaast verplicht het Promisvonnis tot een nadere motivering bij onder andere het gebruik van bepaalde bewijsmiddelen waarbij men kan twifelen aan de betrouwbaarheid. Het Promisvonnis lijkt daarmee de rechter beter in te scherpen en dus meer zelfcontrole te geven dan de huidige bewijsvoorschriften en het wetsvoorstel.

De eindconclusie en het antwoord op mijn hoofdvraag is dan ook dat in het wetsvoorstel de inscherpingsfunctie van de bewijsmotivering iets beter tot zijn recht komt in vergelijking tot de huidige bewijsmotiveringsvoorschriften (al is dit wel afhankelijk van de inkleding van artikel 4.3.24 Wetsvoorstel), maar niet in vergelijking tot de eisen die aan het Promisvonnis worden gesteld.

¹⁹⁷ *Kamerstukken II 2022/23, 36327, nr. 2, artikel 4.3.24 (Wetsvoorstel).*

Literatuurlijst

Buruma 2005

Y. Buruma, Motiveren Waarom???, in: A. Hartevelt, D.H. de Jong, E. Stamhuis (red.), *Systeem in ontwikkeling. Liber amicorum G. Knigge*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005, p. 71-88.

Corstens 2005

G.J.M. Corstens, Rechterlijke dwalingen, *Nederlands Juristenblad* 2005, p. 1733.

Corstens 2021

G.J.M. Corstens, *Het Nederlandse strafprocesrecht*, bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans, Deventer: Wolters Kluwer 2018.

De Poorter en Van Roosmalen 2009

J.C.A. de Poorter en H.J.Th.M. van Roosmalen, Motivering bij rechtsvorming. Over de motivering van uitspraken met een rechtsvormend element door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, Den Haag: Raad van State 2009.

Van Dorst 2018

Mr. A.J.A. van Dorst, *Cassatie in strafzaken*, 9de druk, Wolters Kluwer, Deventer 2018.

Dreissen 2007

W.H.B. Dreissen, *Bewijsmotivering in strafzaken*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007.

Dreissen 2008

W.H.B. Dreissen, Promis. Over de nieuwe wijze van bewijsmotivering en de rol van de Hoge Raad, *DD* 2008/26, p. 356-373 (online in Kluwer Navigator).

Eindrapport Pilot Promis I 2005

Eindrapport Pilot Promis, Project motiveringsverbetering in strafzaken, Arnhem Raad voor de Rechtspraak 2005.

Eindrapport Promis II 2007

Eindrapport Promis II. Project motiveringsverbetering in strafvonnissen, Den Bosch: Raad voor de Rechtspraak 2007.

Groenhuijsen en Knigge 1999

M.S. Groenhuijsen en G. Knigge, *Het onderzoek ter zitting: Eerste interimrapport onderzoeksproject strafvordering 2001*, Drukkerij Rijksuniversiteit Groningen 1999.

Israëls 2006

H. Israëls, *Moord in Wamel - bewijs met liegende getuigen*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006.

Keulen en Knigge 2016

B.F. Keulen en G. Knigge, *Strafprocesrecht, Ons strafrecht deel 2*, 13e druk, Wolters Kluwer, Deventer 2016.

Mevis 1992

P.A.M. Mevis, *Ingekort en weggelaten: de praktijk van kop-staartvonnissen in de strafrechtspleging*, Arnhem: Gouda Quint 1992.

Promis De Best Practice 2008

Promis De Best Practice, programma strafsector, Den Haag: OBT Opmeer 2008.

Sterk en Ficq 2008

C.H.W.M. Sterk en C.R.L.R.M. Ficq, Promis: inzicht in de gedachtegang van de rechter, *NJB* 2008, 117.

Schoep 2021

G.K. Schoep, in *Tekst & Commentaar Strafvordering, Motivering in schriftelijk vonnis bij: Wetboek van Strafvordering, Artikel 359 Strafvordering*, 7 juli 2021.

Vellinga-Schootstra 2008

F. Vellinga-Schootstra, Promis(e) voor de burger?, *NJB* 2008/119. p.161-162.

Jurisprudentielijst

HR 1 februari 1972, ECLI:NL:HR:1972:AB3369, *NJ* 1974, 450 (Meer en Vaart)
HR 18 april 2000, ECLI:NL:HR:2000: AA5531, *NJ* 2001, 352 m.nt. Kn
HR 4 jun 2002, ECLI:NL:HR:2002:AE1195, *NJ* 2002, 416
HR 14 december 2004, ECLI:NL:HR:2004:AQ8925, *NJ* 2005, 383, m.nt. YB
HR 11 april 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU9130, *NJ* 2006, 393, m.nt. Y. Buruma
(hennepkwekerij)
HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0424, *NJ* 2007, 387m.nt. Y. Buruma (Promis I)
HR 15 mei 2007, ECLI:NL:HR:BA0425, *NJ* 2007, 388
HR 8 april 2008, ECLI:NL:HR:2008: BC5969, *NJ* 2008, 231
HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008: BC9410
HR 27 mei 2014, ECLI:NL: HR:2014:1244

PHR 16 februari 1982, ECLI:NL: PHR:1982:AC7516, *NJ* 1982, 411, (Dakdekker)
PHR 24 november 2006, ECLI:NL:PHR:2006:AZ0216
PHR 23 oktober 2007, ECLI:NL:PHR:2007:BA5858, *NJ* 2008, 70, m.nt. MJ. Borgers
PHR 26 september 2017, ECLI:NL:PHR:2017:963

Rechtbank 's Gravenhage 26 december 2006, ECLI:NL:RBSGR:2006:AZ5389
Rechtbank Assen 29 december 2006, ECLI:NL:RBASS:2006:AZ5587
Rechtbank Midden-Nederland 26 april 2013, ECLI:NL:RBMNE:2013:BZ8896
Rechtbank Midden-Nederland 4 januari 2022, ECLI:NL:RBMNE:2022:2218
Rechtbank Limburg 26 januari 2022, ECLI:NL:RBLIM:2022:538
Rechtbank Noord-Holland 31 maart 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:2990
Rechtbank Gelderland 4 november 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:6328
Rechtbank Gelderland 30 december 2022, ECLI:NL:RBGEL:2022:7369
Rechtbank Amsterdam 11 januari 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:134